

RAZISKOVALNA NALOGA

ROGAŠKA SLATINA V DRUGI SVETOVNI VOJNI

MENTORICA: prof. Josipa Hrepevnik

AVTORICI: Eva Belcer, Živa Šprajc, 2.a

Rogaška Slatina, 2020/2021

1. Kazalo

1. Kazalo	1
2. Povzetek	2
Summary	3
3. Uvod	5
4. Vsebinski del	6
RAZISKOVALNE HIPOTEZE	6
METODE DELA	6
TEORETSKI IN RAZISKOVALNI DEL	7
1. Začetek vojne na slatinskih tleh	7
2. Ponemčevanje	8
3. Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark	9
4. Izgoni in deportacije	11
5. Delovna in vojaška mobilizacija	12
6. NOB na področju Rogaške Slatine in okolice	12
7. Boris Kidrič in Rogaška Slatina	14
8. Spomenik NOB	15
9. Intervju z doktorjem zgodovine, Petrom Mikšo, in raziskovalcem novejšezgodovine, Danielom Sitrom	23
10. Doživljanje vojne	32
11. Lokacije bunkerjev	34
OBRAVNAVA HIPOTEZ	35
5. Zaključek	37
6. Seznam literature	38
KNIŽNI VIRI	38
ČASOPISNI VIRI	38
SPLETNI VIRI	38
USTNI VIRI	39
INTERVJU	39
7. Viri fotografij	40

2. Povzetek

V zadnjih nekaj mesecih sva se podrobno zakopali v preučevanje druge svetovne vojne na tleh najinega domačega mesta, Rogaške Slatine. Odkrili sva veliko zanimivih, a tragičnih informacij in si pridobili natančen vpogled v takratno življenje domačinov. Spoznali sva skrivnosti, ki jih ne bi pričakovali od tako majhnega mesteca. Območje, nekoč utrjeno z žico, je med časom okupacije, torej v letih 1941 in 1945, bilo eno izmed najpomembnejših zavzetih območij, predvsem zaradi dobre strateške lege ob meji s Hrvaško in potenciala v infrastrukturi; njene ustanove so med drugim namreč v vojni služile za usposabljanje in poučevanje vojaških poveljnikov. Sedež poveljniške šole je bil prav v današnjem hotelu Aleksander, o pouku na njej pa je pričal tudi članek takratnega mariborskega časopisa, *Marburger Zeitung*. V skladu z načeli ponemčevanja so slatinske stavbe v času okupacije seveda bile preimenovane (v primeru Hotela Aleksander v *Erzherzog Johann*), slovenščina pa je bila na javnih mestih strogo prepovedana. Prav tako so se izvajali testi arijskega porekla in izganjanje tistih, ki so bili višje izobraženi, imeli judovske korenine, ali pa so bili priseljenci.

Prihod Nemcev v zdraviliško mesto pa ni bil enako sprejet z vseh strani. Reakcije in navdušenje nad njihovim prihodom so se razlegale vse od zaprtih oken in skrivanja prebivalstva, do slavja, spremstva nemške vojske in visoko mahajočih nacističnih znakov.

V spomladanskih mesecih leta 1943 sta bili uvedeni delovna in vojaška mobilizacija, slednja je mnoge Slatinčane prisilila v boj na raznih frontah, ki se je pogosto končal usodno. Številni so se prisilno podali na bojišče v Rusijo, Ukrajino, Romunijo, Francijo, Belgijo, Italijo in Nizozemsko, na Poljsko in Madžarsko ter celo na Finsko.

Rogaška Slatina pa ni imela velikega pomena zgolj za okupatorja, temveč tudi za narodno osvobodilni boj, katerega najvplivnejši predstavnik, Boris Kidrič, je tukaj v otroštvu živel in kasneje na Knežcu pogosto preživel počitnice. V boju za svobodo je sodelovalo veliko preprostih meščanov, predvsem steklarjev, zaposlenih v tukajšnji industriji. Mnogi izmed njih so žrtvovali življenja za prihodnost svojega naroda in svojih ljubljenih; njihov spomin bo za vedno ostal vklesan ne le v naša srca, temveč tudi v spominski kamen.

Na območju zdravilišča, predvsem pa v bližnjih gozdovih in na Janini, je še danes mogoče najti ostanke bunkerjev in strelskih jarkov, ki so jih za seboj pustili Nemci. Poleg njih so Rogaško Slatino okrepili še z mitraljeznimi gnezdi, minskimi polji in ostrimi bodečimi žicami, kar ji je dalo veliko varovalno vlogo.

Maja 1945, po nemški kapitulaciji, je iz mesta odrinila večina nemških vojakov, preostali pa so kmalu prišli pod roko domačinov. Domači kolaboranti so bili za svoja dejanja kaznovani. Med njih sodi tudi župan Rogaške iz časa okupacije, Herbert Miglitsch, ki je bil okrivljen smrti večjega števila prebivalcev občine. Junaki narodnoosvobodilnega boja, na drugi strani, pa so bili za svojo narodno zavest in pogum nagrajeni s promocijo na višje družbeno-politične položaje v kraju.

Nobena skrivnost ni, da so v Rogaški Slatini ostale vidne posledice vojne; ne zgolj na stavbah, temveč tudi v družbi in dušah ljudi.

V raziskovalni nalogi sva se posvetili odkrivanju materialnih virov iz časa druge svetovne vojne, osebnih zgodb, ki so se pripetile družinam v mestu in okolici med leti 1941 in 1945. Te so naju pri raziskovanju

najbolj navdušile. V tej smeri bo teklo tudi najino morebitno raziskovanje po zaključku te raziskovalne naloge.

Summary

In the last few months, we have dug into the history of the Second World War on the grounds of our hometown, Rogaška Slatina. We have discovered a lot of interesting, yet tragic information, which gave us a more insightful look at the lives of the citizens at the time. We came across secrets we wouldn't have expected about our small town. The land, once barricaded with wires, was during the occupation of territory (between 1941 and 1945) one of the most important seized areas, mainly because of a good strategic position along the Croatian border and an infrastructural potential; During the war, its buildings were, among other things, used as training facilities and schools for future military generals. The headquarters of the school for commanders were in fact stationed in the current Hotel Aleksander. What's more, an article in the former Maribor newspaper, *Marburger Zeitung*, described the classes at the school. In line with the principles of German Imperialization, many buildings were renamed at the time of the invasion (in case of Hotel Aleksander to *Erzherzog Johann*) and the use of Slovenian language was strictly prohibited in public. Furthermore, they ran tests of Arian inheritance and deported those, who were highly educated, had Jewish roots, or were immigrants.

The arrival of Germans in the health resort city wasn't accepted in the same way among the residents. Reactions and enthusiasm regarding their stay differed from closed windows and hiding on one hand, and celebration, escorting the army and waving Nazi flags on the other.

Labor and military conscription were established in the spring of 1943. They led many citizens to fight on different fronts, and often to die. Many were sent to Russia, Ukraine, Romania, France, Belgium, Italy, the Netherlands, Poland, Hungary and even Finland.

Rogaška didn't have a superior meaning only for the invader, but for the Liberation Front of the Slovene nation as well. The most influential representative, Boris Kidrič, lived here in his childhood and later, as an adult, spent many summers on Knežec. Many simple inhabitants, mostly glassworkers, fought for their liberty and a lot of them sacrificed their lives for the future of their nation and their loved ones; their memory will not only be carved in our hearts, but also in stone.

Even today we can still find scraps of bunkers and trenches that the Germans left behind in the area of the health resort, primarily in the nearby woods on Janina. In addition to them, Rogaška was reinforced with an abundance of machine guns, minefields, and sharp barbed wires, which contributed to its protection.

In May of 1945, after the German capitulation, most of the German soldiers left the city, while the remainers found themselves under the mercy of the locals. The majority was forced into exile and the local collaborators had to answer for their actions, for instance, the mayor of Rogaška at the time, Herbert Miglitsch, was prosecuted for the deaths of several residents of the municipality. The heroes of the Liberation Front of the Slovene nation, on the other hand, were rewarded for their consciousness and bravery with promotions to higher social and political positions.

It's no secret that the war took a toll on Rogaška Slatina; not only on buildings, but on the society and the souls of the people.

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

In our immediate research, we took a closer look at the significant number of material artefacts from the Second World War, as well as personal stories of the families in Rogaška between 1941 and 1945, in which we took a great interest so far. We might perhaps continue our research down this path after concluding this one.

3. Uvod

Rogaška Slatina velja za najstarejše slovensko zdravilišče in ima zato zelo bogato zgodovino. Legenda pravi, da se je vse začelo s Pegazom, krilatim konjem, ki ga je grški bog Apolon poslal, naj na mestu, ki ga bo označilo nebeško znamenje, udari s kopitom. Pegaz je z udarcem odprl rogaški vrelec Roitschocrene. Rogaska voda, poznana pod imenom slatina, je imela skozi zgodovino pomembno vlogo za naše mesto, zato je Pegaz postal osrednji simbol Rogaske Slatine.

Pri izkopavanju v Rogaske Slatini je bila odkrita tabla z napisom: »AEGRIS IEHO CINXI MURO«, kar pomeni: »za bolnike sem obzidal z zidom«. Napis je vsekakor rimskega izvora in zaradi njega sklepamo, da je bilo v bližini Rogaske pomembno križišče rimskih cest.

Slavni rogaški vrelec je bil prvič pisno omenjen že leta 1141 v listini salzburškega nadškofa. Leta 1665 je v Rogaske bil na lovu hrvaški ban Petar Zrinjski, ki je imel obolela prebavila. Kmetje so mu svetovali pitje iz zdravilnega vrelca in Zrinjski je čudežno ozdravel ter poskrbel za sloves mineralne vode, ki je v 18. stoletju zato veljala za tretjo najbolj prodajano vodo na svetu. Mineralno vodo so seveda morali ustekleničevati, zato se je v Rogaske razširila tudi steklarska industrija.

Aprila 1941 je Rogaske skupaj z Jugoslavijo zajela druga svetovna vojna, ki jo je še posebej zaznamovala. Zdraviliško mesto so nacisti zasedli 11. aprila in njihov prihod je bil s strani domačinov zelo različno sprejet. V kraju je potekala stroga germanizacija. Slovenski jezik je bil na javnih mestih prepovedan, uveljavila pa so se nova imena za važnejše objekte. Mestna uprava je bila podeljena nemškemu uradniku. Na čelo občine je bil postavljen nemški župan, Herbert Miglitsch. V zdravilišču je bila ustanovljena pomembna častniška šola SA-Gruppe. Za zagotovitev trdnega nemškega nadzora so iz kraja izganjali izobražence, narodnjake in osebe z judovskimi koreninami. Mesto je ostalo okupirano vse do maja 1945, ko je Nemčija kapitulirala. Več podatkov o času, ko je vojna vihrala tudi na slatinskih tleh, bomo raziskali v prihodnjih straneh te raziskovalne naloge.

4. Vsebinski del

RAZISKOVALNE HIPOTEZE

- II. svetovna vojna je v Rogaški Slatini potekala med aprilom 1941 in majem 1945.
- Rogaška je spadala pod Tretji rajh.
- Vsiljen je bil nemški jezik.
- Narodno osvobodilni boj je vodil Boris Kidrič.
- Življenje v času vojne se je zelo spremenilo tudi za civiliste.
- Nemška vojska je želela zavzeti Rogaško Slatino zaradi dobre strateške lege.
- Rogaška je Nemce slovesno sprejela.
- Narodnoosvobodilno gibanje so organizirali komunisti.
- Na območju današnje Partizanske ulice je v času druge svetovne vojne (1941-1945) bil dogodek povezan z osvobodilnim bojem.
- Na terenu so še bombe, orožje, materialni ostanki iz časa druge svetovne vojne.

METODE DELA

Pri raziskovanju zgodovine kraja v obdobju vojne sva se poslužili predvsem pisnih virov; analizirali sva tekste iz knjig o zgodovini Rogaške Slatine in na splošno o drugi svetovni vojni, kakor tudi tekste iz že opravljenih raziskav na spletu. Obiskali in ogledali sva si materialne vire na terenu, kot so spomenik NOB na južnem delu Zdraviliškega parka ter spomenik Borisa Kidriča, na katerem so zapisane njegove slavne besede, prav tako pa obrambne strelske jarke in ostanek bunkerja na Janini, ostanek starega vojnega zapora in hišo, kjer je otroštvo prebil Kidrič. Opravili sva tudi strukturirana intervjuja z doktorjem zgodovine Petrom Mikšo in raziskovalcem novejša narodne zgodovine Danielom Sitrom. Natančno sva analizirali tudi materialne vire, ki so se v najinih družinah ohranili skozi leta po vojni - zemljevid ameriškega vojaka, ki je tukaj prebil čas vojne, nož, narejen leta 1941 ter plinsko masko.

TEORETSKI IN RAZISKOVALNI DEL

1. Začetek vojne na slatinskih tleh

Druga svetovna vojna se je nad Evropo razvnela 1. septembra 1939, s Hitlerjevim napadom na Poljsko, Slovenijo pa je prvič doletela 6. aprila dve leti kasneje, ko so sile osi okupirale Jugoslavijo.

Sama Rogaška Slatina, locirana na severnem delu takratne Jugoslavije, tik ob hrvaški meji, je ravno tako postala žrtev najokrutnejše vojne v zgodovini. Tri dni po začetku vojne na slovenskih tleh, je Luftwaffe, nemško vojno letalstvo, nad kraj odvrгла bombe, ki na srečo domačinov niso zahtevale žrtev. Le dva dni pozneje pa so nemške enote prodrle preko prelaza Pečice in nato do Podplata, kjer pa so si ustvarili svoj komandni center. Nacisti niso izgubljali časa; že pred dvanajsto uro je na Podplatu prišlo do dveh smrtnih žrtev, umrla sta namreč dva mlada fanta.

Rogaška Slatina je za Hitlerjevo nacistično državo imela bistven pomen, prvič zaradi lege ob nemško-hrvaški državni meji na reki Sotli, pa tudi zaradi ohranjene infrastrukture, dobrih namestitvenih zmožnosti, zdravilišča in steklarske industrije.

Prve dni nemških napadov je opisala pričevalka Gabrijela Krumpak, ki je v preteklem letu dočakala že 101. leto. O začetnih dneh okupacije v zdravilišču je povedala: »Najprej se je jugoslovanska vojska umaknila z voli, kravami, vozovi in vpregami. Ko so Nemci vkorakali, smo mi bili v Donačkem domu, smo zapirali okna in smo se zelo bali /.../ tiste nemčurske družine, ki so odpirale okna, pa so nastavlale rože in se veselile prihoda. Nemčurji so pripravili sprejem Nemcem, ti so že imeli pripravljene zastave. Povsod so bile razobešene nacistične zastave.«¹

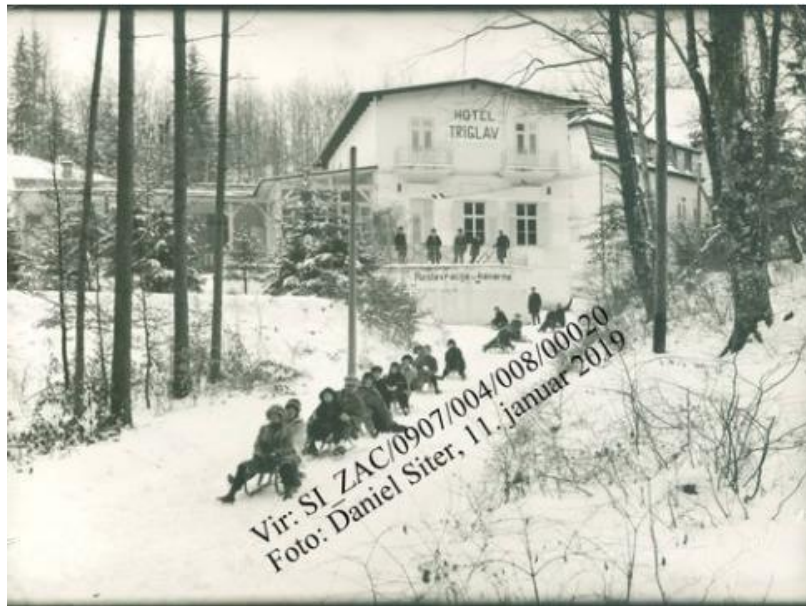
Vodenje Rogaške Slatine se je že prihodnji dan povsem spremenilo. Občina je prišla pod vodstvo nemškega župana Herberta Miglitscha, znanega kot »Amtsbürgermeister«, njegova desna roka pa je bil politični komisar Robert Komarek.²

SA - Sturmabteilung oz. Juriški oddelek (Rjavosrajčniki), NSSK (Nationalsocialistični motorizirani korpus) in Gestapo so v Rogaško Slatino prodrli 16. aprila. Tukaj so si utrdili zapore, mučilnice, pisarne, urade itd. Nekaj se jih je nastanilo v Občinskem domu, kjer je bil gestapovski sedež, nekaj pa v hotelu Triglav, ki se je takrat nahajal pod Janino. Pod njim je bilo potrjeno povojno grobišče žrtev, katerih identitete so ostale neznane, pričevanja o dogodkih s strani preživelih pa pravijo, da so nacisti že v času vojne na tej lokaciji zakopavali trupla vojnih jetnikov. Sedaj je ta hotel stanovanjska hiša, ki pa sva jo v svojem raziskovanju obiskali tudi sami.

Režim v Rogaški Slatini je postal mnogo strožji. Mladi fantje so postali del Hitlerjeve mladine, po mestu pa so bile obešene zastave s svastiko. Zaplenili so množico domov, hotelov in vil, od koder so vodili mesto in širili nacistično propagando.

¹ Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark v Rogaški Slatini: delovanje in vloga pri vojaškopoličnem usposabljanju vodstvenega kadra Wehrmannschafta, str. 1

² MIKŠA, P., Zorn, M. Življenje ob meji, str. 25, 30

Slika 1: Hotel Triglav v času okupacija (1941 - 1945)

Prva obletnica okupirane Rogaške Slatine ni ostala neopažena; slovesne proslave, ki je potekala 11. aprila, se je namreč udeležilo okrog 70 uniformiranih nemških vojakov.³

Slika 2: Zdraviliški dom oz. Rathaus, 11. 4. 1942

2. Ponemčevanje

Nemška administrativna oblast se je še širila. Sedež krajevne skupine Štajerske domovinske zveze je skrbno preverjal poreklo Slatinčanov, ki so se prijavljali v zvezo. Zagotoviti so morali, da so njihovi starši in stari starši izvirali iz arijskega rodu. Če se je izkazalo, da ne nosijo arijskih korenin, so bili deportirani ali zaprti v ječo, sicer pa vključeni v zvezo.

³ Okupacijske meje, str. 2

Na podlagi rezultatov rasnega testiranja, ki je potekalo v podaljšku lekarne oz. takratnem Tržaškem domu, so Slatinčani bili rasno-politično ocenjeni. Skoraj nihče ni prejel najvišje ocene, največ pa jih je bilo razporejenih v III. rasno skupino izmed štirih.

Slovenski jezik je v skladu s ponemčevanjem bil strogo prepovedan v uradih, šolah ter cerkvah, čeprav v Rogaški razmeroma pozno glede na ostala slovenska mesta; zadnji rok odloka o uvajanju nemškega jezika je bil 15. junija 1941, medtem ko se je to na Ptujju zgodilo že aprila.⁴

Ponemčena so bila tudi imena ustanov; slavni Zdraviliški dom je bil preimenovan v *Kurhaus*, danes razkošni hotel Aleksander, takratni Aleksandrov dom, pa v *Erzherzog Johann*, v čast avstrijskemu feldmaršalu, ki bi se naj v toplejših mesecih pogosto zadrževal in zdravil v zdravilišču.⁵

3. Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark

V zadnjih dneh junija 1941 je v Rogaški Slatini po navodilih o osnovnih direktivah in organizaciji *Wehrmannschafta* bila ustanovljena častniška šola za potrebe vojaško-političnega izobraževanja ter usposabljanja. Obratovala je v poslopih današnjega Hotela Aleksander, kjer so na voljo imeli prostorne sobe in električno razsvetljavo. Tečaje, ki jih je ponujala šola, so v velikem številu obiskovali vermanski kandidati, ki so prihajali od daleč naokrog, od Spodnje in Zgornje Štajerske vse do Gorenjske in Južne Koroške. Okupatorjev uradni list je šolo označeval kot eno najlepših izobraževalnih ustanov nemškega rajha.

Slika 3: Fotografija iz časopisa *Marburger Zeitung*, ki prikazuje sedež poveljniške šole

⁴ Prav tam, str. 3

⁵ *Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark v Rogaški Slatini: delovanje in vloga pri vojaškopoličnem usposabljanju vodstvenega kadra Wehrmannschafta*, str. 1

Sprva so šolo v začetku 1942 nameravali relocirati v Novo Celje, toda plan se je izcimil, ker si je lokacijo v Novem Celju, ki je bila namenjena šoli, prilastil *Wehrmacht* oz. Združene oborožene sile nacistične Nemčije (kopenske sile ali Heer, letalstvo ali Luftwaffe in mornarica ali Kriegsmarine). Rogaška je zato obdržala izobraževalno ustanovo in še naprej usposabljala vodstveni kader *Wehrmannschafta*.⁶

Delovanje šole je imelo za naciste bistven pomen, kar je dobro razvidno iz članka Mariborskega časopisa *Marburger Zeitung*, pod izvirnim naslovom *Neues Leben in Rohitsch-Sauerbraunn*, v prevodu Novo življenje v Rogaški Slatini.

Pisca članka je prvi častnik poveljniške šole Ernst Dräger popeljal na ogled šole, mu opisal strogo disciplino, ki je "tako stroga, da si iz šole še nihče ni upal pobegniti"⁷. Dräger je pojasnil, da pri izobraževanju poudarek dajejo na zgodovino, zemljepis in nemški jezik; pri zemljepisu so se učili branja vojaških zemljevidov, uporabe kompasa in urjenje orientacijskih sposobnosti. Poleg teh predmetov so jih na urniku čakala še predavanja o aktualnih političnih vprašanjih, ponavljanje splošnih predpisov v SA, učenje tehničnega ravnanja z orožjem, učenje uradnega pozdravljanja in pravnega korakanja ter predavanja o nemških poveljih v posameznih vermanskih formacijah. Osredotočali so se na to, da oblikujejo vojake, ki sledijo idealom nacionalsocialistične ideologije. Prirejali so tudi vojaška urjenja in borbene vaje ter vse podobno, kar je bilo potrebno za usposabljanje vermanskih častnikov ter podčastnikov.

Slika 4: Fotografija iz časopisa *Marburger Zeitung*, ki prikazuje udeležence pri telovadbi

Prijavljeni na vojaško šolo v Rogaški, so bili pred svojim prihodom primorani opraviti zdravstveni pregled, saj so se le z ustreznim potrdilom oz. zdravniškim spričevalom ter prijavnim formularjem smeli udeležiti izobraževanja.⁸

⁶ Prav tam, str. 1

⁷ 1941. *Neues Leben in Rohitsch-Sauerbrunn: Führerschule der Wehrmannschaften der Heimatbundes*. *Marburger Zeitung*. 19. junij 1941, št. 140, str. 5.

⁸ *Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark v Rogaški Slatini: delovanje in vloga pri vojaškopoličnem usposabljanju vodstvenega kadra Wehrmannschafta*, str. 1

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

Standarte: Cilli-Ost An den
Br. B. Nr.: Führer der Wehrmannschaft
Beilagen: 1

Anmeldung
zum Besuch eines Lehrganges an der Führerschule
in Rohitsch-Sauerbrunn.

Zum 12. Lehrgang an der Führerschule in Rohitsch-Sauerbrunn vom 3.3.1943
bis 24.3.1943 wird kommandiert
Name: Vorname: E. S. i. n. a. Stefan
Dienstgrad: Wehrmann
Dienststellung: Führer des Sturmes 82/Cilli-Ost

Dieser Meldung liegt bei:
1 Untersuchungsergebnis (Form. 20 St. H. Wehrmannschaft)
Der gemeldete Lehrgangsteilnehmer ist vom Betrieb für die Dauer des Lehrganges abkömmlich. Der Einberufungsbefehl und das Merkblatt zum Besuch der Führerschule wurde ihm ausgehändigt.
Über die Verpflegung (Abmeldebescheinigung der zuständigen Kartenverteilungsstelle) wurde er unterrichtet.
Der Kassenverwalter der Standarte wurde verständigt.

Allgemeine Beurteilung:

Hier abtrennen Besondere Anordnungen unseitig!

Wehrmannschaft des
Steirischen Heimatbundes

An den Leiter
der Führerschule der Wehrmannschaft
ROHITSCH-SAUERBRUNN.

Standarte: Cilli-Ost

W. M. E. S. i. n. a. Stefan wurde als Teilnehmer am 12. Lehrgang
der Führerschule der Wehrmannschaft in Rohitsch-Sauerbrunn dem Führer der Wehrmannschaft
gemeldet.

Der Führer der Standarte Cilli-Ost:
m.d.F.b. [Signature]

Unterschrift, Dienstgrad.

Slika 5: Prijavnica na tečaj v poveljniški šoli

Udeleženci so že ob prihodu morali nositi uniformo, s seboj pa so morali imeti overjeno potno listo *Wehrmannschafta*, šolske potrebščine kot so papir, podlaga za pisanje, barvice in mehki svinčniki, oblačila ter potrebščine za osebno higieno. Bivanje, tako kot hrana, je bilo zanje zastoj, na dan pa so prejeli še minimalno 50 pfenigov žepnine, ki jim je bila izplačana ob koncu posameznega tečaja.

Kandidati so morali vstajati med šesto in pol sedmo uro zjutraj, saj jih je nato čakala polurna jutranja telovadba. Tej je sledil 30-minutni odmor za zajtrk in kavo, nato pa dejavnosti in predavanja po dnevnem urniku. Ob 18.15 je sledila 45-minutna večerja, nato pa ura in pol večernega petja.

Število prijav na tečaje, ki jih je nudila šola, se je iz dneva v dan večalo, v hotelu "Erzherzog Johann" pa je zato začelo primanjkovati učilnic in bivalnih prostorov za vermanske udeležence. Nove prostore so zato morali iskati stran od sedeža šole.⁹

4. Izgoni in deportacije

Slatinsko okrožje žal ni bilo izjema antisemitizmu. Prva oseba z judovskimi koreninami je bila že 29. aprila 1941 izgnana. V koncentracijskih taboriščih je končalo mnogo nekdanjih prebivalcev Rogaške Slatine, vsa njihova lastnina pa je bila odvzeta. Ob Judih so bili deportirani še prebivalci, ki so bili precej politično aktivni in izšolani ter priseljenci. Skoraj brez izjeme jih je doletelo mučenje, kateremu je sledila

⁹ Prav tam, str. 1

izselitev v Srbijo ali Neodvisno državo Hrvaško¹⁰. Po poročilu žandarmerijske postaje skupno število ljudi, ki so doživeli takšno usodo, znaša kar 26, aretiranih pa je bilo še veliko več.

Eden izmed prvih izgnanih zaradi protinemškega vedenja je bil tudi ravnatelj banovinskega zdravilišča, Ivan Gračner. Gračner je bil prestavljen iz Miglitscheve občinske stavbe v zapor v Šmarju pri Jelšah. Tukajse njegova pot ni končala, vendar je po desetih dneh prejel novico, da bo kmalu skupaj s družino preseljen v Neodvisne države Hrvaške.

Takšno izgnanstvo v Neodvisno državo Hrvaško pa je čakalo še kar nekaj ljudi. Tistim, ki so bili videni kot sovražni in proti nemški okupaciji, so zaplenili imetje in jih poslali preko meje.

Pred izgnanstvom so jim bila dana stroga navodila, koliko prtljage in denarnih sredstev jim je dovoljeno odnesti s seboj.

5. Delovna in vojaška mobilizacija

Konec leta 1941 je bila Nemčija v bojih na vzhodni fronti večkrat poražena, kar je naciste prisililo v zbiranje večjega števila moških za okrepitev vojske, prav tako pa vedno večje izkoriščanje surovin na območjih, ki so jih zasedli.

Ker je večina moških tako bila primorana postati del vojske, je Nemčiji začelo primanjkovati delavcev in morali so ukrepati. Tako so na okupiranem območju Spodnje Štajerske, kamor sodi tudi Rogaška Slatina, spomladi 1942 poleg vojaške obveznosti uvedli tudi obvezno uniformirano državno delovno službo znano kot "Reichsarbeitsdienst" ali "RAD".

Delovni mobiliziranci so si v delovnem uradu, imenovanem 'Arbeitsamt', bili primorani pridobiti delovno vizo. Rogaška, kot središče Tretjega rajha, je kmalu postala druga največja enota v šmarnem kraju.

Do maja 1943 so iz slovenskega dela Štajerske odpeljali okrog 20 000 delavcev ter več kot 28 000 štajerskih vojakov, od tega nekaj manj kot 5000 iz celjskega okrožja. Večina vojakov je bila poslana na vzhodno fronto torej v Rusijo, Ukrajino, Romunijo, na Poljsko in Madžarsko, nekaj pa tudi na zahodno fronto v Francijo, Belgijo, Italijo in Nizozemsko, manjši delež pa tudi na Finsko in v Severno Afriko. Število padlih mobilizirancev iz celjskega okrožja bi naj znašalo okrog 670.

6. NOB na področju Rogaške Slatine in okolice

Slatinska partijska organizacija je bila v letu 1941, kakor tudi pred vojno, vezana na okrožni komite KPS Celje. Ko se je v zdraviliškem mestu ustalil nemški nacizem, je upornike čakalo veliko ovir. Večji del aktivistov je bil izgnan čez hrvaško mejo ali v Srbijo, tisti, ki pa so preostali, pa se zato v strahu niso znašli. KPS je torej bila preosnovana, sprejela je veliko novih kandidatov, ti pa so skupaj z delom starejših članov, ki so še preostali, izbrali zaupnike in ustanovili odbor OF, ter se organizirali v zbiranju orožja, živin in denarja. Glavni pri organizacijskem in političnem delu na področju Rogaške so bili: sekretar Alojz Platinovšek, steklarska delavka Roza Platinovšek, steklopihalec Ignac Matko, steklar Jože

¹⁰ *Okupacijske meje*, str. 3

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

Škorjanc, mizarški pomočnik Franc Pufler, steklar Robert Blaško, trgovski pomočnik Ivan Ivanuš, Marija Kodrič, Ivan Karlin, Cveta Polandt, Karel Drofenik in nameščenelec Franc Kodrič. Aktivisti so na pobudo Pokrajinskega komiteja KPS začeli z akcijami. V noči na 29. marec leta 1942, okrog enih ponoči so izpeljali akcijo v vermanšaftskem skladišču, ki se je nahajal v Rogatcu. V nemškem poročilu piše, da je padlo okrog deset ljudi, s tremi streli pa je bil ranjen nočni čuvaj Simon Kores, ki je skušal preprečiti akcijo. Kmalu so se pričele preiskave in aretacije, kljub katerim so aktivisti nadaljevali s svojim delom. Žal so aretacije zato postale vedno pogostejše, vedno več ljudi je bilo zaprtih, izgnanih ali poslanih v taborišča. Osvobodilno gibanje na tem področju si posledično ni moglo opomoči vse do leta 1944, ko je pomladi mreža zaupnikov in odborov OF začela rasti.

Rogaško so večkrat napadli partizani; spomladi 1944 so prišli iz Cerovca in mimo polnilnice prodrli do spodnjega dela zdravilišča, kjer so bili odvrnjeni, saj so Nemci prejeli pomoč iz Rogatca ter Pregrade. V noči na 17. september 1944 je Šercerjeva brigada napadla Steklarno, naslednje jutro pa še vlak, kjer je ujela šest Nemcev, med njimi tudi razvpitega Karla Zellerja. Vključno z njim so na Ravnocerju ustrelili še štiri ujete Nemce, šesti pa je pobegnil.

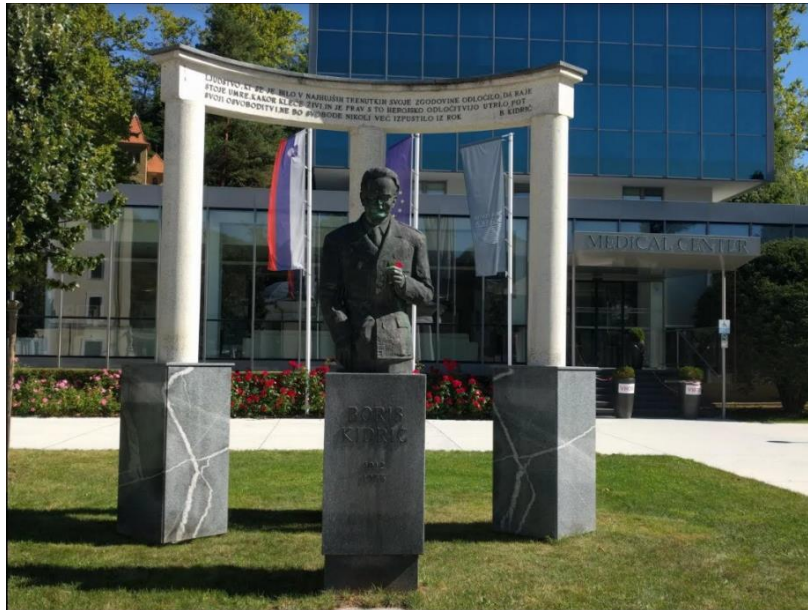
Nemcem je največ preglavic povzročala meja na Sotli. Kljub temu, da je bila zastražena, so preko nje redno uhajali begunci, uporniki in črnoborzijanci. Nemci so zato ob meji postavili štiri vrste dva metra visokih ograj iz žic, mednje pa so nastavili mine. Hkrati jih je moril še strah zaradi neizbežnega konca vojne in s tem njihov poraz. V gozdovih v bližini Rogaške Slatine so zgradili sistem strelskih jarkov in podzemnih bunkerjev, kar jim je dalo prazne upe o navideznem uspehu. Že 7. maja 1945 je namreč Rogaško zapustila žandarmerija in policija, skupaj z Nemci pa tudi Čerkezi in ustaši. Kljub zmagi NOV pa je v bližnjih krajih veljalo morbidno vzdušje, saj so ustaši v paniki še vedno ustrahovali in ubijali ljudi. Po nemški kapitulaciji so odbori OF začeli prevzemati oblast in organizirati splošne volitve.

Slika 6: Ostanke strelskih jarkov v Rjavici

7. Boris Kidrič in Rogaška Slatina

Boris Kidrič se je očetu Francetu in materi Jelici rodil na Dunaju, 10. aprila 1912. V času prve svetovne vojne se je njegova družina preselila na Knežec nad Rogaško Slatino. Boris je tudi kasneje tja pogosto prihajal na počitnice. V stik s komunistični steklarji je stopil leta 1927. V stolpu cerkve Sv. Trojice je na skrivaj tiskal letake, ki so jih komunisti nato trosili po Rogaški Slatini, Šmarju, Rogatcu in jih celo pošiljali v Zagreb. Boris pa ni bil le najvidnejši predstavnik slovenskih komunistov, temveč tudi partizan, politik, narodni heroj in organizator Osvobodilne fronte leta 1941. Po koncu druge svetovne vojne v Sloveniji, maja 1945, je bil imenovan za prvega predsednika vlade Ljudske Republike Slovenije¹¹.

Slika 7: Spomenik Borisa Kidriča v Zdraviliškem parku. Za kipom so zapisane njegove slavne besede: "Ljudstvo, ki se je bilo v najhujših trenutkih svoje zgodovine odločilo, da raje stoji umre, kakor kleče živi, in je prav s to herojsko odločitvijo utrlo pot svoji osvoboditvi, ne bo svobode nikoli več izpustilo iz rok."

Slika 8: Otroški dom Borisa Kidriča

¹¹ Zgodovina.si. Spominska hiša Franceta in Borisa Kidriča, str. 1

Slika 9: Tabla, ki zaznamuje hišo Kidričevih

8. Spomenik NOB

V Zdraviliškem parku stoji spomenik padlim v narodnoosvobodilnem boju. Ob dnevu mrtvih tam poteka vsakoletno zborovanje, kjer so v čast umrlim prižgane sveče. Spomenik je bil postavljen leta 1952, ustvaril ga je Vinko Glanz. Na spomeniku so upodobljeni oboroženi borci, med njimi tudi steklarji. Iz spomenika je mogoče razbrati, da so si bili zvesti in pazili drug na drugega. Ena izmed upodobitev je upodobitev ženske, po najinem sklepanju tedanje vojne medicinske sestre, ki drži pokonci enega izmed ranjenih borcev. Zraven njiu stoji vojak z povezano desno roko. Na drugi strani spomenika pa vidimo ljudi kmečkega sloja, ki so tudi sodelovali in se borili v boju, ti imajo kot orožja namesto pištol palice in podobna orodja. Eden izmed teh ljudi naslanja roko na ženo in otroka, kar naj bi ponazarjalo varstvo in zaščito tedanjih žen in otrok pred to kruto vojno. Prav tako lahko razberemo, da so v uporih sodelovali ljudje vseh starosti. Na eni izmed strani pa so, po najinih mnenjih, vidne posledice, ki so jih pričakale zaradi upora, zvezani možje in žene, z morda takrat oštevilčenimi tablicami. To lahko prikazuje njihov čas po ulovu, morda celo čakanje pred zidom, kjer so jih usmrtili.

Na spodnjem delu spomenika so vklesana imena žrtev, pod njimi pa so zapisani verzi Iga Grudna:

V STOLETNEM SNU PREROŠKO RAZODETA,
VZPLAMNTELA ZDAJ JE LUČ
SVOBODE ZLATE.
SPOMIN NAS Z ONIMI PREPLETA,
KI PADLI SO JUGOSLOVANSKA ZEMLJA ZATE.

Žrtve, katerih imena so vklesana v kip, so:

BAUER ALBINA

20. 5. 1903 – 12. 5. 1944

Povezan je bil z OF ter Tomšičevo brigado. Leta 1944 so ga Nemci ustrelili. Umrl je v Savinjski dolini.

BERGLEZ ANTON

1912 – 1944

Priključil se je partizanom kot terenec in nabavljalec hrane. Leta 1944 so ga ujeli Nemci in ustrelili.

BERGLEZ MATIJA

BLAŠKO ROBERT

14. 7. 1903 – 22. 7. 1942

Deloval je kot steklar ter se kasneje pridružil OF kot blagajnik. Leta 1942 je bil ustreljen kot talec v Celju.

BRGLEZ BLAŽ

BRUSIČ JANEZ

COBEC FRANC

COH STANKO

ČEBULAR JANEZ

ČERNOŠA JOŽE

21. 4. 1923 – ?

Pridružil se je partizanom in odšel v Šercerjevo brigado na Pohorju. Tam je bil ujet in zaprt v celjskem zaporu in nato ustreljen v Velenju.

DOŠLER JANEZ

FAJS MARKO

FARKAŠ IVAN

17. 4. 1891 – 1945

Bil je priprt in odpeljan. Kasneje so ga živega vrgli v peč. 9. 5. 1945 je bil proglašen za mrtvega.

FERLEZ ANTON

FERLEŽ SAŠA

GABRIC VIDA

1. 4. 1923 – 30. 1. 1945

Leta 1944 se je pridružila partizanom in dobila čin poročnika. Leta 1945 je umrla v boju proti kozakom.

GLINŠEK IVAN

8. 3. 1923 – 3. 4. 1942

Bil je dvakrat zaprt in leta 1942 ustreljen kot talec.

GOBEC JANEZ

GORIČAN JOŽE

GROBELNIK LUDVIK

GROBELŠEK IGNAC

GROBIN AVGUST

HERNAVS JANEZ

HIBLER IVAN

7. 10. 1907 – 3. 3. 1945

Leta 1944 se je pridružil partizanom in pristal v 13. udarni brigadi Mirka Bračiča.

HROVAT MARIJA

Uslužbenka Steklarne Rogaške Slatine, ki je bila obtožena izdajstva in zaprta v celjski zapor ter kasneje odposlana v taborišče Auschwitz, kjer je tudi umrla.

IMENŠEK STANKO

IVANUŠ IVAN

1907 – 10. 1941

Aktivist in organizator OF. Eno leto kasneje se je pridružil partizanom in postal brigadni komisar Kozjanskega odreda. Bil je izdan in Nemci so ga ujeli, zaprli ter leta 1941 ustrelili v Mariboru.

JAGODIČ ANTON

JAGODIČ FRANC

JAGODIČ JURIJ

JANŽEK IGNAC

JANŽEK JANEZ

31. 3. 1911 – 3. 1945

Vključen je bil v Šerčerjevo brigado ter leta 1945 umrl pod rokami ustašev.

JUNEŽ JANEZ

1926 – 10. 2. 1945

Pridružil se je Šerčerjevi brigadi, a leta 1944 odšel zaradi bolezni. Ko se je vrnil domov je bil izdan in kmalu odpeljan v celjski zapor. Kasneje ustreljen kot talec.

KAMENŠEK ANTON

26. 5. 1912 – 23. 3. 1945

Sodeloval je s partizani a je bil izdan in zaslišan. Pri zaslišanju ni nikogar izdal temveč se je ubil s skokom iz tretjega nadstropja.

KAMENŠEK JOŽE

KAMENŠEK ROZALIJA

KAMPUŠ JOŽE

KARAT SLAVKO

13. 6. 1906 – 22. 6. 1942

Leta 1941 se je priključil OF in 7. 6. 1942 bil odpeljan v celjski zapor ter je 15 dni kasneje bil ustreljen kot talec.

KERT KONRAD

KIDRIČ KARL

1. 10. 1923 – ?

Pridružil se je Šerčerjevi brigadi in odšel v Zgornjo Savinjsko dolino, kjer je bil ujet in poslan v taborišče Mauthausen. Od tam se ni več vrnil, po virih pa naj bi bil živ še 15. 5. 1945, a kmalu zatem umrl za pegavico.

KMEC FRANC

KOBALÉ ALOJZ

KOBILŠEK JOŽE

? – 6. 1942

Bil je steklar, ki se je pridružil partizanom in leta 1942 je prišel v Rogaško Slatino z namenom pridobitve drugih steklarjev za pridružitvev NOV, a so ga nemški policisti in domači orožniki ustrelili.

KODRIČ FRANC

18. 11. 1900 – 2. 10. 1942

Deloval je v OF in leta 1942 so ga ujeli ustaški žandarji, ki so ga kasneje tudi predali Nemcem. Bil je zaprt in kasneje tudi ustreljen.

KONEC FRANC

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

KOREZ FRANC

29. 12. 1926 – 1945

Leta 1943 je bil del nemške vojske. Kasneje so ga na Francoskem ujeli in leta 1944 je odšel v NOV in postal del V. prekomorske brigade. Konec leta 1945 so ga ob partizanskem napadu na Gospič, ustaši zverinsko zaklali.¹²

KOS FRANC

6. 5. 1926 – 8. 12. 1944

Sodeloval v OF. Ustreljen je bil 8. 12. 1944 na Boču in umrl.

KOSAK SLAVKO

Bil je uslužbenec v Steklarni Rogaška. 22. 7. 1942 je bil izdan, mučen in na koncu ustreljen.

KOŠAK FRANC

Bil je uslužbenec v Steklarni Rogaška. 22. 7. 1942 je bil izdan, mučen in na koncu ustreljen.

KOŠAK MARIJA

Bila je gospodinja, ki je bila 7. 7. 1942 izdana, zaprta v zapor in kasneje odpeljana v taborišče Auschwitz. Tam je tudi umrla.

KOVAČ ALOJZ

KOVAČIČ OTO

KRUMPAK JOŽE

1916 – 23. 6. 1942

Bil je aktiven organizator OF, ki je bil 5. 5. 1942 zaprt pod roko gestapa in 23. 6. 1942 ustreljen kot talec.

KRUMPAK MARIJA

1876 – 4. 1945

Sodelovala s partizani, kasneje odpeljana v zapor in nato v taborišče Šterntal.

KRUMPAK MARIJA

20. 11. 1907 – 27. 10. 1942

Družina Krumpak je skupaj z Marijo po bratovi smrti bila odpeljana v taborišče Auschwitz.

LANBERGER IVAN

LIPAR JOŽE

1901 – 11. 1. 1945

V Rogaški Slatini je bil zaradi prisilnega dela in se kasneje povezal s partizani. Bil je izdan, odpeljan v zapor in ustreljen kot talec.

LIPOVŠEK FRANC

? – 1942

Bil je uslužbenec Steklarne Rogaške Slatine ter je leta 1942 bil ustreljen kot talec zaradi sodelovanja s partizani.

LOVRE ALOJZ

29. 5. 1925 – ?

Pobegnil je iz kazenskega taborišča Šterntal in se leta 1944 pridružil Bračičevi brigadi ter umrl v bitki pri Trojanah.

MAJŠLER VALENTIN

MATKO IGNAC

MAUHER JOŽE

MAUHER JOŽE

MLAKAR JANEZ

¹² ŽAGAR, M., idr. 1984. *Med Bočem in Bohorjem*. Rogaška Slatina: Delavska univerza Rogaška Slatina. ISBN ni podatka, str. 420

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

NARAT KARL

NEŽMAH ALBERT

**NEŽMAH ANA
NOVAK JANEZ**

PANCE JANKO

30. 10. 1916 – 22. 7. 1942

Bil je sodelavec OF. Bil je aretiran in kasneje ustreljen kot talec.

PEGAN ADOLF

PEKLAR BRANKO

1 . 6. 1926 – 19.6.1942

Povezan je bil z narodnoosvobodilnim gibanjem, ter zaprt v zaporu Šmarje, kasneje tudi v celjskem zaporu in po izpustu je sodeloval v OF. Umrl je v borbi na Rudnici leta 1942.

PELKO ANA

PELKO FRANC

PELKO JAKOB

PELKO KATARINA

PEZDIRŠEK STANKO

28. 10. 1925 – 24. 4. 1945

Pri 18 letih je bil mobiliziran v nemško vojsko in eno leto kasneje so ga ujeli Angleži. Kasneje je bil v V. prekomorski brigadi ter leta 1945 umrl na Dolenjskem.

PIRŠ FRANC

PLAVCAK VINKO

7. 7. 1915 – ?

Leta 1941 se je pridružil OF in nato odšel v partizane. Bil je izdan in ustreljen v vinogradu v Stojnem selu.

PODKORITNIK JOŽE

18. 3. 1899 – ?

Bil je izdan, zaprt v celjski in mariborski zapor in nato odpeljan v taborišče Buchenwald, kjer je tudi umrl.

POK ANICA

9. 6. 1909 – 21. 10. 1942

Sodelovala je z OF, a je bila kasneje ujeta in odpeljana v celjski zapor, ter kasneje v taborišče Auschwitz, kjer je tudi umrla.

POK FRANC

POK FRANČIŠKA

7. 4. 1893 – 1942

Sodelovala je z OF ter kasneje bila odpeljana v taborišče Auschwitz, kjer je tudi umrla.

POK HEDVIK

11. 10. 1878 – 26. 10. 1942

Potem ko so Nemci ubili njegovega sina, je Hedvik bil odpeljan v taborišče Baumgarten.

POK RUDOLF

4. 9. 1917 – 22. 7. 1942

Sodeloval je z OF, nato je bil ujet in ustreljen kot talec.

POLJANEC ALBIN

PUFLER FRANC

24. 6. 1910 – 8. 6. 1942

Sodeloval je z NOV in bil zaprt v celjski ter mariborski zapor zaradi izdaje.

8. 6. 1942 je bil ustreljen.

RAK FRANC

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

SIMONČIČ JELKO

23. 3. 1923 – 9. 3. 1944

V 1. Kalniškem odredu je sodeloval kot kurir, a je zaradi prizadetih ran leta 1944 umrl.

SIMONČIČ SLAVKO

14. 3. 1921 – 20. 2. 1943

Pridružil se je kalniškim partizanom. 20. 2. 1943 je bil ranjen ter je med prevozom v bolnico umrl.

STRNAD MIHAEL

ŠKODIČ JOŽE

ŠKRABLIN JANEZ

ŠKET ALOJZ

ŠKET FRANC

ŠKET JOŽE

ŠKET OTO

ŠKORJANC JOŽE

27. 2. 1913 – 7. 7. 1942

Bil je aktiven organizator OF, katerega so Nemci obtožili izdajstva in odpeljali v zapor. 7. 7. 1942 je bil ustreljen kot talec.

ŠKRABEL FRANC

1919 – 3. 1943

Sodeloval je z OF ter bil odpeljan v zapor, nato pa v taborišče Mauthausen. Iz taborišča se je vrnil, ampak je zaradi slabega zdravja umrl.

ŠKRABEL IVAN

25. 6. 1902 – ?

Po internaciji na Nemškem se je vrnil v Rogaško Slatino ter se pridružil partizanom.

ŠPOLAR DRAGO

1928 – 12. 1944

Sodeloval je s partizani in zato je tudi bil v kazenskem taborišču v Rogaški Slatini. 1944 so ga v Rogaški Slatini tudi ustrelili.

TADINA MARIJA

TERČIČ FRANC

1912 – 11. 1. 1945

Pobegnil je iz nemške vojske ter se pridružil 2. četi III. bataljona Šlandrove brigade. Bil je ujet in ustreljen na Pustem polju.

TURNŠEK IVAN

TURNŠEK VIKTOR

16. 4. 1905 – 2. 11. 1944

Bil je v Šercerjevi brigadi in umrl med napadom na nemško orožniško postajo na Mariborski koči.

VODUŠEK ANDREJ

WEINBERCER ENGELBERT

Zaradi sodelovanja s partizani so ga leta 1942 ustrelili kot talca.

WEINBERGER ANTONIJA

Zaradi mučenja je umrla v Auschwitzu.

WEINBERGER DANICA

Zaradi mučenja je umrla v Auschwitzu.

ZBIJ MATEVŽ

16. 8. 1896 – ?

Umrl je v mariborski bolnišnici zaradi strelnih ran, ki jih je pridobil v Rogaški Slatini.

ZOBEC ANTON

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

ZOBEC AVGUST

8. 8. 1927 – 21. 1. 1945

Sodeloval je v OF, prav tako je bil vpoklican v nemško vojsko, ampak se je namesto odhoda v vojsko pridružil partizanom, kjer je bil v Šercerjevi brigadi. Umrl je v partizanski bolnišnici na Pohorju.

ZORKO ANTON

ŽERGOLJ FERDINAND

ŽUPEVC SLAVKO

ŽUPEVEC ALOJZ

ŽURMAN VLADO

1918 – 1944

Sodeloval je z aktivisti OF v Rogaški Slatini, vendar je kasneje bil izdan in zaprt. Po tem so ga odpeljali v Dachau, iz katerega se je tudi vrnil in pridružil partizanom. Umrl je 1944 v boju z nemško policijo.

(Opomba: Opazili sva, da se zapisi imen na različnih virih malo razlikujejo. Sklepava, da je do tega prišlo zaradi prenašanja v ustnem izročilu)

Zasledili sva tudi nekaj imen padlih borcev in drugih žrtev, ki niso zapisana na spomeniku. To so: Berghaus Alojz, Brglez Matija, Čobec Franc, Čoh Stanko, Grofelnik Ludvik, Kovačič Karel, Langer Ivan, Majšler Jože, Mlakar Ivan, Šeligo Vinko, Vehovar Janez.¹³

Slika 10: Spomenik NOB

Na spomeniku sva prešteli 116 žrtev, vključno z zgoraj naštetimi enajstimi žrtvami torej skupno število znaša 127, zavedati pa se moramo, da to nikakor ni končno število. Na pokopališčih tako v Rogaški kot

¹³ ŽAGAR, M., idr. 1984. *Med Bočem in Bohorjem*, str. 419 - 423

zunaj nje je namreč mogoče videti grobove zaznamovane z napisom 'neimenovane žrtve druge svetovne vojne' oz. 'narodno-osvobodilnega boja'. Tragične usode Slatinčanov, ki so bili ustreljeni v nacističnih napadih ali v raznih borbah, mučeni in umorjeni v zaporih in koncentracijskih taboriščih, bomo kot narod vedno nosili s seboj. Hrabri ljudje, ki so bili pripravljeni narediti vse za svobodo, so se žrtvovali za našo prihodnost, zakar jim moramo biti večno hvaležni.

Slavko Karat, eden izmed zgoraj navedenih žrtev, je nekaj dni po svoji aretaciji domov poslal poslovilno pismo, v katerem je zapisal sledeče:

»Ljuba Cita in Marinkica!
 Neizprosna usoda zahteva tudi moje življenje. Ko prejmete to pismo me ne bo več med živimi. Živite srečno. A Ti nedolžni angel moj, - moja zlata Marinka, srce mi poka od bolečine ker Te moram zapustiti tako majhno nedolžno, v teh letih bi me naj bolj potrebovala, pa me bo smrt utrgala tvojemu objemu. Srečno sem živel s Tvojo dobro mamico, ubogaj jo, bodi pridna in poštena. In Ti uboga Cita pusti vse skupaj v Slatini in pojdi z Marinko v Graz. Zadnja beseda iz mojih ust bo vzdih Marinka-Cita-mati. Nedolžni angelček moj. Nikdar več ne bo zrl v Tvoje nedolžne oči, nikdar več poljuboval Tvojih malih ustec, imej me v spominu in oprosti mi. Zbogom moja draga Cita. Spominjam se presrečnih dni najine odkrite ljubezni. Najbolj srečen sem bil ko se nama je rodila Marinkica. Ustvarila sva si svoj domek, in mislila takrat – vse za našo Marinko. Pa usoda je hotela drugače. /.../ vse je končano, a ne po moji krivdi. /.../

Srčno Vas pozdravljam in vroče poljubljam Vaš Slavko
 Tvoj nesrečni atek Marinkica moja
 Marinka, ko boš odrasla me boš šele razumela.
 Po mojo plačo pišite v tovarno.«¹⁴

¹⁴ ŽEVART, M., in TERČAK, S. 1969. *Poslovilna pisma žrtev za svobodo*, str. 225

9. Intervju z doktorjem zgodovine, Petrom Mikšo, in raziskovalcem novejšje zgodovine, Danielom Sitrom

1. Kdo je Slatinsko okrožje vodil v času pred vdorom nacistov? Kaj se je z njim zgodilo?

D. SITER: Občino Rogaška Slatina je pred nacistično zasedbo (1941–1945) vodil Anton Sajko. Gestapo (nemška tajna državna policija) ga je ob koncu junija 1941 aretiral in pahnil v ječo, policijski oddelki so mu zaplenili tudi vso premoženje. Kaj se je z njim dogajalo v kasnejših fazah mi ni znano. Sklepam, da je vojno preživel kot izgnanec, kajti na pregledanih seznamih usmrčenih njegovega imena nisem zasledil. Občino Kostrivnica je v predvojnem obdobju vodil slovenski župan Alojz But, ki je bil ob nemški zasedbi odstranjen z županske funkcije. Kmalu po njegovi odstavitvi pa je ironija poskrbela, da je morala nova okupacijska oblast zaradi pomanjkanja nemško govorečega kadra na položaj prevajalca imenovati odstavljenega župana Alojza Buta.

Občini Kostrivnica in Rogaška Slatina sta bili v razdobju let 1936–1941 ločeni in samostojni občinski enoti z lastnima občinskima upravama in svojima županoma. Šele sredi septembra 1941 je okupator občino Kostrivnica upravno-teritorialno priključil k sosednji – večji občini Rogaška Slatina.

P. MIKŠA: Rogaška Slatina je sodila v Šmarski okraj oz. srez (to je srbski izraz za razdelitev, ker smo takrat spadali pod jugoslovansko upravo), to pa spada v širše okrožje pod Celjem. Podatka, kdo točno ga je vodil pred okupacijo, nisem uspel dobiti. V Rogaški je seveda bil lokalni župan občine, ki je sicer ne moremo primerjati z današnjo velikostjo (če je danes v Sloveniji recimo 300 občin, jih je bilo svoj čas na slovenskem ozemlju 6000 in več, zato lahko sklepamo, da so bile veliko manjše). Imen žal ne vem, vem pa, kdo je okraj vodil v času okupacije, to je bil Komarek, medtem ko je Rogaško vodil Herbert Miglitsch, tipičen primer volksdeutscherja oz. nemškutarja tistega časa.

2. Se vam zdi, da je druga svetovna vojna Rogaško Slatino zaznamovala bolj, kot katera druga manjša mesta na tem območju?

D. SITER: Zagotovo. Okupacija obmejnega zdravilišča sicer ponazarja enega mnogih primerov okupiranih mest na Spodnjem Štajerskem, a v primerjavi z ostalimi kraji pod zasedbeno oblastjo nacistov s pomembnimi razlikovanji in izrazito specifično zgodbo. Rezultati kažejo, da je bil pomen Rogaške Slatine zaradi zdraviliške in steklarske funkcije, velike namestitvene kapacitete v zdraviliških hotelih in ostalih prenočitvenih objektih, sedežev nacionalsocialističnih zvez, organizacij in komisij, uradov policijske, polvojaške in vojaške oblasti ter lege ob nemško-hrvaški državni meji na reki Sotli mnogo širši in na nekaterih področjih celo ključen za delovanje Spodnje Štajerske, kjer se je Rogaška Slatina uveljavila kot pomembno obmejno mesto Tretjega rajha. Občina Rogaška Slatina je v času druge svetovne vojne vsekakor spadala med najpomembnejše občinske enote celjskega političnega okrožja (*Kreis Cilli*).

P. MIKŠA: Slovenija je bila začasa druge svetovne vojne razkosana: štirje okupatorji, Madžarska, Hrvaška, Nemčija (seveda iz avstrijske strani, ker se je Avstrija leta 1938 priključila Nemčiji), Italija, torej je bila napadena iz vseh strani. Okupatorji so se dogovorili, kako si bodo razdelili ozemlje. Rogaška Slatina seveda spada pod Spodnjo Štajersko, kjer se je sama okupacija razlikovala od, na primer, Ljubljanske pokrajine ali pa Vipave, ki je že od leta 1920 spadala pod Italijo. Vsak kraj ima svoje specifike; reči moram, da je Spodnja Štajerska po eni strani bila na slabšem položaju, po drugi pa na boljšem, saj so ta del Nemci imeli za svoj in ga tudi vključili v Tretji rajh. Linija, ki poteka od Brežic po Savi proti Ljubljani je bila južna meja velikega nemškega rajha oz. Imperija, ki naj bi tukaj bil še tisoč

let, zato je Rogaška doživela specifično obmejnega mesta. Kot domačin obmejnega mesta nisi samo soočen z okupacijsko upravo, temveč, ker si ob meji, je le-to treba tudi varovati. Rogaška ni bila zgolj soočena z osnovnim vojaštvom in policijo, temveč so tukaj bili veliko bolj restriktivni SS-štabi ter seveda obmejna policija; absolutno je torej potrebno poudariti, da je Rogaška imela specifično vlogo med drugo svetovno vojno zaradi svoje pozicije, poudariti pa je potrebno tudi, da je Rogaška v letih 1941 in 1942 bila center mejne komisije, ki je razdeljevala cel Balkan. Tukaj je deloval Kurt von Kamphoevener, ki je bil šef razmejnitve celega Balkana. Ker vemo, da je bil v Rogaški, lahko vemo, da je mesto imelo takrat precej zanimivo vlogo. Poleg tega je tudi zdravilišče, ki je na nek način nudilo oskrbo ranjencev itn. Torej, da, Rogaška je absolutno imela drugačno vlogo.

3. Bi lahko ocenili število slatinskih žrtev, ki jih je terjala vojna?

D. SITER: Točnega števila žal ne morem definirati, saj so podatki o tem preveč razdrobljeni in v ločenih kosih razpršeni po prevelikem številu virov, zato je ugotavljanje tovrstnih številčnih ocen zelo kompleksno. Lahko pa navedem nekaj točnih števil, do katerih sem prišel tekom svoje štiriletne raziskave. Zaradi posledic direktne (smrt v taborišču) ali indirektna (smrt kot posledica internacije po prihodu iz taborišča) internacije v nemških koncentracijskih taboriščih (delovnih ali iztrebljevalnih) je po mojih najnovejših ugotovitvah umrlo najmanj 26 prebivalcev iz občine Rogaške Slatine, dodatnih 27 slatinskih talcev je bilo hladnokrvno postreljenih v sodnih zaporih v celjskem Starem piskru in Mariboru, najmanj pet pa jih je bilo ob koncu vojne obešenih še na Frankolovem. Zaradi posledic prisilne mobilizacije v nemške oborožene sile je do konca vojne umrlo okoli 90 Slatinčanov. Po sicer nepopolnih podatkih obtožnice za pobeglega nemškega župana v Rogaški Slatini je bil Herbert Miglitsch med okupacijo neposredno odgovoren za približno 120 prisilno izseljenih oseb in več kot 30 ustreljenih žrtev (točno število je bilo ob kreiranju poročila še v postopku ugotavljanja). Glavno breme krivde se mu je pripisovalo tudi za približno 220 oseb, odpeljanih v zapore in nemška koncentracijska taborišča. Krajevni odbor Osvobodilne fronte Rogaška Slatina (KLO RS) je v poročilu (datiranem 19. julija 1945) za KUZOP navedel podobne podatke. Miglitscha so okrivili za vse zločine, ki so bili storjeni nad prebivalci Rogaški Slatine. V obtožnici so ga obremenili za približno 35 ustreljenih Slatinčanov, ogromno število mučenih, več kot 200 oseb je bilo po njegovi krivdi odpeljanih v zapore in koncentracijska taborišča, vsaj 120 občanov pa je bilo nasilno izseljenih.

P. MIKŠA: Še danes točno število žrtev ni raziskano. Žal je v vojni vedno tako, da so zelo znani predvsem tisti, ki so padli, v grobem se ve tudi približno število talcev, ki so padli v Rogaški in okolici, oziroma so bili ujeti in odpeljani v Celjski pisker; ti padli so zabeleženi na spomeniku na Evropski ploščadi in jih je mogoče prešteti. Dosti manj natančne pa so številke ljudi, ki so umrli v koncentracijskih taboriščih, koliko jih je padlo na frontah kot mobiliziranci. Kot mobiliziranec nemške vojske – nič kriv, nič dolžen – si bil po vojni nekako zaznamovan, saj si bil začasa vojne na strani tistega, ki je napadal. Mislim, da bi teh naj bilo 22. Če torej preštejemo padle partizane, ki jih spet ni veliko, saj odbor partizanstva ni bil kaj prida razvit, znano število talcev, neznano število mobilizirancev, ki je nekje okrog 22, ter žrtve, ki jih ne moremo definirati – npr., nekdo, ki je pri tihotapljenju preko meje bil ubit zaradi mine ali ustreljen iz strani graničarjev in zato k celotni številki ni naveden kot žrtev vojne - konec koncev, je tudi nekdo, ki je bil po vojni v neposredni bližini Rogaške ubit zaradi mine pri čiščenju travnikov žrtev vojne, vendar seveda ni bil štet. Če je torej potrebno točno določiti število, bi sam rekel, da je nekje 150 ali več občanov Rogaške postalo žrtev vojne.

4. Ste v svojem raziskovanju druge svetovne vojne odkrili kaj, kar vas je še posebej osupnilo, presenetilo?

D. SITER: Ko sem se septembra 2016 lotil tovrstne izvirne raziskave, je bilo obdobje zdraviliške občine Rogaška Slatina v vojnih oz. okupacijskih letih 1941–1945 še popolnoma neraziskano in zavito v tančico (pre)mnogih skrivnosti. O tej tematiki na takšnem mikrozgodovinskem nivoju takrat še ni bilo resnejših objav, kaj šele objavljenih znanstvenih člankov ali celo znanstvenih monografij (knjig). Ob najdbah tekom – zlasti arhivskega in terenskega raziskovanja – sem bil nad videnim ali prebranim pogostoma osupel in celo šokiran. Tako sem v arhivih naletel na originalne nemške dokumente okupatorjeve lokalne oblasti v Rogaški Slatini s sezname izseljenih, deportiranih, ustreljenih ali interniranih ljudi, na katerih so se znašli tudi moji steklarski predniki (denimo pradedek in njegovi bratje). Spomnim se tudi, kako sem bil zgrožen, ko sem odkril dokumente o izvajanju rasnih meritev v naši občini in dodeljenih rasnopolitičnih ocenah podjarmljenih slatinskih prebivalcev. V sklopu terenskega raziskovanja (uporaba detektorja kovin in tehnologije LIDAR) pa bi izpostavil temeljito pregledovanje zemeljskega površja na območju Rogaške Slatine in njene bližnje okolice, kjer smo navkljub dejstvu, da je od konca največje svetovne morije v zgodovini človeštva minilo že 76 let, po gozdovih in travnikih nad osrčjem zdraviliškega kraja odkrili ogromno materialnih vojnih ostalin (ostanki italijanskih in nemških tulcev in nabojev, slabo zakopane in še danes nevarne neeksplozirane minometne in protitankovske bombe, izstrelki iz havbic ali protiletalskega orožja, nemški vojaški čeladi in daljnogled, osebni oficirski revolver, nacistični jedilni pribor ter nacistične broške, značke in kovanci) in drugih nenevarnih sledi (ostanki strelskih jarkov in ohranjeni zemeljski izkopi bunkerjev). S ponosom še lahko dodam, da bo štiriletna raziskava, ki se je zaključila lani decembra, v letošnjem letu izšla v podobi prve tovrstne znanstvene monografije z naslovom *Zdraviliška občina Rogaška Slatina v času nacistične okupacije (1941-1945)*.

P. MIKŠA: Kot zgodovinar in nekdo, ki ga je zgodovina že od nekdaj zanimala, moram reči, da mi ni do pred nekaj leti nazaj 'kliknilo', da je Rogaška bila obmejno mesto, o tem se sploh ni kaj preveč govorilo in, če si obmejno mesto, imaš seveda posebno vlogo, kar vpliva na življenje ljudi ob meji. Pri raziskavah te vedno najbolj zanimajo stvari, ki so nekako vezane na tebe, ki so subjektivne, ki jih lahko povežeš z neko svojo družinsko vojno. Ko sem se v sklopu nekega drugega projekta začel ukvarjati z mejami, sem meje povezal z Rogaško Slatino in tu se je začela ta zgodba druge svetovne vojne; ni me zanimala ravno sama Rogaška Slatina in kaj se je z njo dogajalo v letih 1941–1945, ampak nihče ni nikoli povedal, kaj se je dogajalo z vsem tistih prebivalstvom, ki je živelo ob meji in hodilo v službo v steklarno. Vemo, da je danes Prišlin in vse to mejno področje, ki meji na Rogaško Slatino zelo vezano na njo, torej, ljudje še vedno hodijo v šolo v Rogaško, v trgovine, v cerkev itn., in če naenkrat tu postaviš mejo, nekako odrežeš in onemogočiš prehod, je to precejšen šok in to me je zanimalo pri tej raziskavi: samo zavedanje, da je ob Rogaški potekala takrat tudi meja med velikim nemškim rajhom in NDH.

5. V virih sva zasledili, da je 9. aprila 1941 Luftwaffe nad Rogaško odvrгла nekaj bomb, ena od katerih je pristala v bližino hiše Regine Čonč. Poznate kaj več podrobnosti oz. veste, kje se njena hiša nahaja in ali še danes stoji?

D. SITER: Do omenjenega bombardiranja je prišlo zaradi prihoda Dravskega okrožnega divizijskega poveljstva, ki je 8. aprila 1941 v popolni zmedi in neredu pribežalo iz Maribora v Rogaško Slatino in se začasno namestilo v Slatinskem domu, kjer sta prav tako padli in eksplodirali dve nemški bombi. Podatki o številu mrtvih in ranjenih ter povzročeni škodi niso znani. Vsekakor pa 9. april 1941 v krajevnem zgodovinopisju Rogaške Slatine označuje nasploh prvo bombardiranje v tem prostoru. Imenovani objekt stoji še danes. Je pa nekaj dvoumnosti in špekulacij glede točne lokacije. Lahko, da

gre za poslopje bivše trgovine Peko (nekdanj trgovina z živili pojmovana kot »Špecerija Viktor Čonč«) ali pa za Vilo Čonč (nekoliko višje pod nekdanjo Vilo S. Ermolova). Kakorkoli, obe lokaciji sta si zelo blizu.

P. MIKŠA: Kar nekaj bomb je bilo odvrženih nad Rogaško Slatino. Nismo odkrili, da bi ta bombardiranja terjala kakšne žrtve, bilo pa je nekaj porušenih stavb in omenja se ta hiša Regine Čonč, nimamo pa točne informacije, ali je to hiša Regine Čonč, ali je to Vila Čonč. Če govorimo o hiši, je to današnja stavba nekdanje trgovine Peko. Vila Čonč pa je dosti blizu te stavbe, tam so Čonči tudi stanovali. Nahaja se malce naprej, nad železnico. Obe omenjeni stavbi torej še vedno stojita.

6. Morda veste, če je Hitler sam kdaj obiskal Rogaško, ali če je imel pri zasedanju le-te kakšne posebne namene?

D. SITER: Vodja nacistične Nemčije Adolf Hitler Rogaške Slatine ni nikoli obiskal. Edino okupirano slovensko (takrat spodnještajersko) mesto, ki ga je obiskal, je bil Maribor. Do nekajurnega obiska je prišlo 26. aprila 1941, nato se je po hitrem postopku odpravil nazaj proti Berchtesgadnu in Berlinu. Zasedena Rogaška Slatina (razdobje med 11. aprilom 1941 in prvo polovico maja 1945) je imela znotraj nacistične Nemčije posebni pomen in vlogo, saj je bila locirana v neposredni bližini najjužnejše nemške rajhovske meje – Sotle (takrat državne oz. okupacijske meje med Neodvisno državo Hrvaško, tj. nemško satelitsko zaveznico in nacistično Nemčijo), ki je tekla in še danes teče v neposrednem zaledju zdravilišča Rogaška Slatina. Najjužnejša meja Hitlerjeve Nemčije (pri tem so mišljene meje nemških zasedbenih pokrajin z režimom civilnih uprav) so se končale na reki Sotli. Zaradi tega je Rogaška Slatina in njena bližnja obmejna okolica pridobila izjemno varovalno vlogo, ki so jo Nemci v času zasedbe podkrepili z velikopoteznimi utrjevalnimi deli in gradnjo obrambnih ovir: kopanjem zemeljskih bunkerjev ter strelskih in protitankovskih jarkov, nameščanjem mitraljeznih gnezd, postavljanjem minskih polij, rezilne bodeče žice ipd. V času druge svetovne vojne je bila Rogaška Slatina eno najjužnejše ležečih zdravilišč v nemškem rajhu.

P. MIKŠA: Vemo, da je Rogaška Slatina bila center mejne komisije, kar je zelo pomembno, Kurt Kamphoevener je pravzaprav bil eden glavnih nemških diplomatov in je deloval v Rogaški, Hitler pa tukaj ni bil, bil je v Mariboru, takrat ko naj bi rekel: »Naredite to deželo zopet nemško!« Tega sicer ni rekel v Mariboru, vendar se znan stavek povezuje z obiskom Maribora, saj je Hitler te besede pred tem na sestanku izrekel oficirju, ki je nato deloval v Mariboru. Bolj pomembno pa je, da so si Nemci od Rogaške oz. že od Podčetrтка naprej, pa vse do Brežic, zamislili tampon med NDH, Italijo in svojim novim prostorom, kjer bi izselili vse slovenske prebivalce in bi tam živeli oni sami. Od tam so izgnali vse Slovence in ta predel poselili s Kočevarji, nemškimi avtohtonimi prebivalci Slovenije, ki so sem prišli pred 500, 600 leti. Te kraje in verjetno tudi Rogaško je obiskal Himler, ki je bil druga alitretja oseba za Hitlerjem in je bil v bližnjih krajih kar trikrat. Rogaška Slatina sama po sebi pa je bila dokaj pomembna zaradi lokacije ob meji, industrije, zdravilišča itn. Glede kakšnih posebnih Hitlerjevih namenov glede Rogaške pa ne vem. Omeniti pa je potrebno, da je Pavelič, poveljnik NDH, ob svojem zadnjem sestanku, ki ga je pred pobegom v Avstrijo imel na območju Jugoslavije, v Rogaški Slatini prenočil in čakal na informacijo, kaj bodo Nemci ukrenili in ali bodo res podpisali predajo, da je vedel, kako ravnati naprej.

7. Poznate kak konkreten primer materialnih ostankov vojne v Rogaški, npr. ostanke bomb, jarkov, vojnega zapora ipd.?

D. SITER: Seveda, materialnih ostankov in sledi je še danes – 76 let po koncu druge svetovne vojne oz. zasedbe Rogaške Slatine – na terenu še vedno mnogo. Najlepši primerki ohranjenih izkopov zemeljskih bunkerjev (stanovanjskih in skladiščnih) in strelskih jarkov so zagotovo na Janini (severna stran Janine, med razglednim stolpom in skrajnim vzhodnim koncem Janine). Podobni ostanki okupatorjeve

protiinvazijske gradnje se najdejo po gozdovih in okoliških vzpetinah na območju Vonarja, Rjavice, Tržaškega hriba (tukaj so bili celo odkriti še danes nevarni ostanki neeksplodiranih minometnih in drugih bomb ter nenevarnih že izstreljenih ali neizstreljenih nemških in italijanskih nabojev) in še marsikje drugje. Zapori in mučilni prostori so bili v današnji občinski stavbi občine Rogaška Slatina (tudi takrat sedež občinskega urada okupacijske občine Rogaška Slatina), Hotelu Triglav (pod Janino), Vili Janina (sedež lokalne izpostave tajne državne policije – Gestapo), Mataničevi hiši (danes Bjelovarski dom) in t. i. »nemški šoli« (danes III. osnovna šola Rogaška Slatina), kjer je ob koncu vojne delovalo kazensko delovno taborišče.

P. MIKŠA: Na tretji osnovni šoli je deloval zapor, kjer so precej grdo ravnali z zaporniki in domačini. Od Janine z okolico poteka mejni pas, ta se nadaljuje v Vonarje, ob Sotelški cesti, vse naprej do Prve Brane in do Brežic. Po liniji od Rogatca so bili v letu 1944, ko so Nemci zavarovali južno mejo, izkopani obrambni jarki, bunkerji, »šicgrabni«, kot pravijo domačini, tega je ogromno. Ko sem sam začel povezovati Rogaško z vojno, sem naprej naletel na situacijo, kjer sem atija, ki je živel ob meji, in od čigar je tudi prišlo moje zanimanje za to vojno, vprašal: »Ati, daj mi povej, kaj so tisti grabni v naši goši, preko katerih sem skakal, ko

sem kot mulc gobe nabiral?« in Ati je rekel: »Ja, to so šicgrabni.« »Čakaj, kakšni šicgrabni?« »To so Nemci zgradili.« In potem se je začela stvar odpirat, kdaj, kdo, kje, kako, zakaj so Nemci to gradili. In takrat smo začeli to raziskavo. In teh vidnih ostankov je še ogromno, ne moremo govoriti o betonskih bunkerjih in podobnih stavbah, ker so se te zadeve zasule, a sledovi so še vidni. Ob lokaciji, kjer se bo sedaj gradil Stolp Kristal, vsi ti hribčki ob Rogaški, Cvetlični hrib, Janina ipd., so še danes prepredeni s temi jarki in jih je še možno opaziti v tako imenovanih »Fiber« posnetkih, ki jih geografi obvladajo. Ti skenirajo ta teren in brez dreves ter grmovja pravzaprav vidiš jasno kot luno vse jarke, bunkerje, ostanke bomb, itd., ki jih je še možno najti v okolici Rogaške.

8. Kako je vojna prizadela domačine, ki v njej niso neposredno sodelovali?

D. SITER: Posledice zasedbe so se izkazovale na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, prav tako je vsakdo ali direktno ali indirektno občutil grozljive posledice nacistične okupacije zdravilišča. Četudi v vojni niso neposredno sodelovali, so bili v svojem lokalnem okolju podvrženi silovitim raznarodovalno-ponemčevalnim ukrepom (rasno in politično ocenjevanje, dodeljevanje tujih državljanskih kategorij, zanikanje slovenstva, nemški vrtci, nemško šolstvo, obvezni jezikovni tečaji nemškega jezika za odrasle, ponemčena podoba kraja, prepoved rabe slovenščine, prepoved in sežiganje slovenskega tiska ter ostale literature v slovenščini, obvezna raba nemščine, politična zborovanja, apeli idr.). Za vse krajane je bil v prostorih okupatorjevih uradov in na javnih mestih obvezen nacistični pozdrav (kvišku privzdignjena desna roka in izgovorjeni pozdrav »Heil Hitler«). V letih 1941-1945 (najintenzivneje v prvih dveh letih) so bili mnogi izpostavljeni nacističnemu terorju: izseljevanju, deportacijam, internacijam v nemška koncentracijska taborišča, streljanju oz. pomorom slatinskih talcev (zlasti steklarjev, aktivistov OF in pripadnikov NOG) v celjskem Starem piskru in drugim oblikam nasilja/represalij.

P. MIKŠA: Vojna vedno prizadane. Ko beremo o vojni, po navadi beremo o zmagovalcih, ki so bili junaki, se borili, vemo vse o hudobcih. Tudi ko smo se igrali kavboje in Indijance, ali partizane in Nemce, smo

te zgodbe vedno dobro poznali, vendar tiste večine vmes, o večini ljudi, ki so zgolj probali preživeti začasa II. svetovne vojne, ki so želeli živeti, na nek način balanciraš in si prijazen. Najbolj udari te ljudi. Vojna prinese pomanjkanje, Rogaška je bila seveda v pomanjkanju. Pogovarjal sem se z gospo Elo Krumpak, ki je nedolgo nazaj umrla pri 100 letih. Ona je razlagala, da je imela salon in ljudje niso mogli plačati. Zato je plačilo vzela v obliki skodelice masti. Ljudje so čez hrvaško mejo dobili tobak, na hrvaški strani pa ni bilo soli in podobno, zato je blagovna menjava bolj cvetela kot pa morda danes. Domači so morali tudi prisilno delati določena dela. Nemci so uničevali kulturo, zažgali so knjige, že ob prihodu so ukazali, da se zasede vsa slovenska literatura. Naredili so veliki kres in jih zažgali, ljudje pa so gledali. Bilo je kot pred 500 leti v Trubarjevih časih, ko se je isto delalo z knjigami. Torej, ja, ljudje, ki so direktno vpeti v vojno, vendar niso tisti junaki oz. zlikovci, vedno najbolj nastradajo, saj se morajo najbolj prilagajati in najbolj živijo v pomanjkanju.

9. Poznate kakšne podrobnosti o dnevu sprejema nacistov v Rogaški?

D. SITER: Nemška vojska je v Rogaško Slatino vkorakala okoli poldneva 11. aprila 1941. Narodno zavedni in politično aktivni Slovenci ter slovenski izobraženci, zdraviliški in poštni uradniki, duhovniki, učitelji in še kdo so se že pred prihodom vojske poskrili v svojih domovih in pozaprli okenska polkna. Domači simpatizerji nacističnega režima (nemčurji), kulturbundovci, petokolonaši, jugoslovanski (oz. slatinski) Nemci in ostali lokalni prebivalci, ki jih je predvojna nacistična propaganda o domnevnem izboljšanju socialnogospodarskih razmer nesrečno zavedla, so prihod nemške vojske pospremili z velikim navdušenjem, slavljenjem in veseljem ter s privzdignjenimi rokami v slogu nacističnega pozdrava (*»Heil Hitler«*). S pomembnejših objektov so plapolale nacistične zastave (svastike).

P. MIKŠA: Štajerka je bila v tistem času že prežeta z nemškim prebivalstvom, zato so Nemci tudi smatrali to zemljo, kot zemljo, ki jim pripada in jo bojo vzeli za svojo, zato so Nemci že imeli določene informacije in ko se je nemška vojska približevala, so ti volksdeutscherji že prevzeli oblast v Rogaški. Ko so Nemci prišli v Rogaško, so pričakale (seveda ne z vseh hiš, ampak nekaterih) nemške zastave, cvetje, vzkliki ipd. Moramo razumeti, da je to bila nekakšna nemška manjšina, medtem ko so domačini, z malo strahu in radovednostjo pričakali Nemce, saj konec koncev niso vedeli, kaj jih bo doletelo - oni so dobili dobre informacije o Nemcih. Če primerjamo informacije iz Avstrije, ki jih je Nemčija aneksirala 3 leta prej: v Avstriji se je dobro živelo, saj tudi Nemci z Avstrijci niso slabo ravnali, saj so jih imeli kot za svoje. Temelj za Nemce je bil uničenje manj vrednega naroda Slovanov. Torej, ali da nas izženejo, ali asimilirajo. Vseh pa seveda ne moreš, zato so se pojavili rasni testi in ti so bili tudi v Rogaški. Z njimi so dobili oceno, ali si Nemec, ali si takšen, ki se bo kmalu ponemčil, ali takšen, ki se ne bo ali upornik, bolj izobražen. Npr. jaz, z s temnimi lasmi, bi bil označen za dimeritsko raso, za ne-Nemca. Prebivalstvo je seveda čakalo, ni vedelo, želelo je živeti. Nekateri so pobegnili, še posebej ko se je začela mobilizacija.

10. Kako se lotite svojih številnih projektov? S čim najprej začnete, ko raziskujete preteklost? Katere so faze vašega dela?

D. SITER: Osnova je, da najprej ugotoviš in ločiš področja, ki so že raziskana (o katerih se je že pisalo in javno objavljalo) in tista, ki še niso bila deležna poglobljenih raziskav oz. če se je o določenem področju sicer že pisalo, da ugotoviš, kaj bi se dalo iz tega še postoriti – v smislu razširitve in nadgradnje vsebine. Zatem sledi dolgotrajno zbiranje gradiva. V sklopu tega je potrebno najprej opraviti pregled uporabne znanstvene literature (knjig in člankov), ki pri izvirnem znanstveno-raziskovalnem delu služijo kot osnovno ogrodje, glavnina novih spoznanj in ugotovitev pa temelji na pridobivanju, pregledu,

analiziranju in medsebojnem usklajevanju primarnih in sekundarnih virov (arhivskih, tiskanih – npr. časopisje, ustnih virih – npr. spominska pričevanja pričevalcev, šolskih kronikah, spominskih zapisih/memoarih, zasebnih zbirk itd.). Verjetno najpomembnejši vir, s katerim zgodovinarji gradimo nove izvirne raziskave, je arhivsko gradivo, ki terja od raziskovalca veliko časa, da se ustrezno in celostno pregleda. Ko je vse to pregledano, sledi dolgotrajna analiza zbranega gradiva in pričetek pisanja. Že pred samim raziskovanjem pa je potrebno seveda najprej preveriti, če je publikacija, v kateri nameravaš objaviti svoje raziskovalne izsledke, pripravljena objaviti tvoj članek oz. nasploh kakršenkoli prispevek.

P. MIKŠA: V sklopu študija zgodovine se študentje v prvi in tudi z nadgradnjo na drugo stopnjo naučijo metodologije zgodovinskega dela. Osnova je seveda poznavanje nekega zgodovinskega ozadja, tako da znaš stvari kronološko umestiti, potem pa je raziskovalno delo. Zgodovinarji le-to temeljijo na osnovi arhivskih virov, dokumentov. Za Rogaško, npr. razni nemški dokumenti o meji itn. Kot študent raziskuješ manjše fragmente in se v bistvu naučiš pridobivanja podatkov, to so npr. seminarji, ki jih delajo naši študentje. Torej dobiš temo in potem poskušaš pridobiti naprej osnovno literaturo, potem pridobiš knjige in nato dobiš nadaljnje informacije, usmeritve za dodatne vire. Iz tega nato gradiš svoje poznavanje neke teme in potem napišeš seminar, ki ga profesorji ocenimo.

11. Kako je na okupacijo reagiralo prebivalstvo? Lahko ocenite število ljudi, ki so bili za sodelovanje z okupatorjem in tistih, ki so se želeli upreti?

D. SITER: Narodno zavedni in politično aktivni Slovenci ter slovenski izobraženci, zdraviliški in poštni uradniki, duhovniki, učitelji in ostali so se že pred prihodom nemške vojske poskrili v svojih domovih in pozapri okenska polkna. Domači nemčurji, kulturbundovci, petokolonaši, jugoslovanski (oz. slatinski) Nemci in ostali lokalni prebivalci, ki jih je predvojna nacistična propaganda o obljubljanem izboljšanju socialnogospodarskih razmer nesrečno pretentala, so z okupatorjem tekom zasedbe sodelovali v raznih prikritih ali celo direktnih oblikah. Mnogi so se morali za sodelovanje odločiti zaradi nastalih težkih socialnih razmer v lastnem okolju (silno pomanjkanje hrane in ostalih življenjsko najnujnejših živil ter s tem povezani pritiski zaradi povečane skrbi za svoje družine), mnogi so bili tudi prepričani, da bo nacistična Nemčija glavna zmagovalka druge svetovne vojne (do poznega leta 1942 je resda kazalo tako), zato so se – da bi rešili svojo kožo in v želji po izboljšanjem povojnem življenju – podali v zavedno kolaboracijo. Tovrstni slučaj ni zgolj primer na lokalnem nivoju, temveč na ravni celotne okupirane Slovenije – t. i. »politika čakanja«, ki se je sčasoma sprevrgla v odkrito kolaboriranje z okupatorji. Zagotovo pa je na lokalnem nivoju občine Rogaška Slatina nemogoče podati številčne ocene ljudi, ki so sodelovali z okupatorjem in tistih, ki so se želeli upreti, ali ki so se dejansko uprli.

12. Kakšen je bil položaj Slatinčanov po nemški kapitulaciji? So Nemci, ki so še ostali tukaj, bili do njih bolj agresivni, ali so Nemci bili izgnani?

D. SITER: Tisti, ki so kakorkoli prispevali k narodnoosvobodilnemu boju in odporništvo zoper okupatorja, so bili v povojni Titovi Jugoslaviji odlikovani in nagrajeni s številnimi bonitetami in privilegiji v novi socialistični družbeni ureditvi, običajno so pridobili pomembnejše položaje v lastnem kraju. Okupatorjevo osebje (uradniki, okupacijski župan, učiteljski in ravnateljski kader, policijski, vojaški in paravojaški oddelki) in ostali sodelavci, ki so med vojno kolaborirali z Nemci, so Rogaško Slatino v večini zapustili v prvem tednu maja leta 1945, ko je bil Hitler že mrtev, nacistična Nemčija pa tik pred popolno vojaško kapitulacijo. Ostali Nemci in simpatizerji nacionalsocializma, ki maja 1945 ali že prej niso

zapustili Rogaške Slatine (vsekakor redke izjeme), so se znašli v neusmiljenih rokah poveljstva. Ti so bili izseljeni in izgnani, njihovo premoženje pa se je znašlo pod konfiskacijo. Dekleta, ki so se med vojno zapletala v ljubezenska razmerja z nemškimi vojaki in uradniki, so bila po vojni javno osramočena s striženjem las.

P. MIKŠA: Nemci, torej petokolnaši, volksdeutscherji, ki so bili tu leta 1941, ki so vedeli da bodo prišli Nemci in zasedli Rogaško, so naredili liste prebivalcev, kamor so napisali tiste najbolj problematične, najbolj izobražene. Po vojni, leta 1945, pa so več ali manj vsi Nemci in seveda tisti, ki so v večini z njimi sodelovali, pobegnili in jih v Rogaški ni bilo več.

13. Se je Rogaška Slatina po vojni z lahkoto postavila nazaj na noge?

D. SITER: Gledano z infrastrukturnega vidika v zelo hitrem času (v nekaj povojnih mesecih), večji del objektov z izjemo nekaterih hiš in stanovanj kot posledice zavezniškega bombardiranja zlasti v zadnjem letu okupacije (najsilovitejše bombardiranje je nastopilo 1. februarja 1945, ko so ameriški bombniki napadli slatinski kolodvor in pripadajoče železniško omrežje) je ostal nepoškodovanih. Na ravni same družbe, ljudi in stikov pa je okupacija pustila strahovite posledice, ki jih nekateri čutijo še danes. Mnogo Slatinčanov je namreč umrlo v internaciji v koncentracijskih taboriščih, gestapovskih zaporih v Celju in Mariboru ali kot obešenci na prostem v Frankolovem, kar pomeni, da ne samo, da se njihovi ljubljani svojci niso mogli niti dostojno posloviti od njih, temveč jih – ko je bila vojna končana – sploh nikoli več niso videli in jih imeli možnost objeti. Številni izseljenci in izgnanci, ki so bili zlasti v prvem letu okupacije (tj. v letu 1941) pregnani na območje današnje Hrvaške in Srbije, so si ob pomoči tamkajšnjega ustrežljivega prebivalstva ustvarili nove domove in nova življenja, zaradi česar se tudi po koncu vojne vihre niso več vračali v Rogaško Slatino in drugam, od koder so bili pregnani.

P. MIKŠA: Vsaka vojna, ko se konča, prinese nekakšen nov zagon, nov veter in pravzaprav težke čase. Konec težkih časov, ali nekakšnega šoka prinese nov zalet in Rogaška Slatina se je z nekakšno poosamosvojitveno evforijo kmalu postavila na noge.

Organizirane so bile delovne brigade, ki so obnavljale domovino, na novo so gradili porušene stavbe, prav tako pa tudi novo ideologijo in s tem novo gospodarstvo, nekaj skupnega, skupno zemljo in ljudje so po vojni to dobro sprejeli. Povojna leta so bila v veliki večini lepa.

POVZETEK, RAZLAGA IN UGOTOVITVE:

Iz izvedenih intervjujev sva dobili bolj profesionalen vpogled v zgodovino najinega domačega kraja. Sprva sva mislili, da Rogaška v času druge svetovne vojne ni imela večje vloge in da bova raziskovali predvsem lokalno zgodovino, na podlagi intervjujev pa sva dognali, da je zdraviliško mestece igralo veliko večjo vlogo pri poteku vojne. Spoznali sva nekaj dejstev, ki jih v raziskanih knjižnih in spletnih virih nisva odkrili. Mednje sodi konec, ki ga je z vdorom Nemcev dočakala slatinska uprava; v osrednjem pomenu usoda Antona Sajka, ki je pristal v ječi, kamor so ga odvedli nacisti.

S pomočjo intervjujev sva uspeli natančneje določiti lokacijo hiše oz. vile Regine Čonč, v bližino katere je padla ena izmed bomb, ki jih je odvrгла Luftwaffe; gre za bodisi poslopje nekdanje trgovine Peko, bodisi za vilo Čonč v neposredni bližini.

Med nama najbolj zanimiva dejstva, ki sva se jih naučili iz intervjujev, pa zagotovo sodi to, česar običajno ne najdemo v knjigah in učbenikih; dejansko doživljanje vojne s strani domačinov, tistih, ki najpogosteje niso omenjeni, saj v bitkah niso sodelovali kot heroji ali zlikovci, temveč so vse trpljenje, ki so ga te bitke prinesle s seboj, morali doživeti iz prve roke. Stradali so, poskušali preživeti sebe in svoje družine in bili primorani iskati zatočišča, ki jih njihovo domače mesto ni več nudilo.

Po koncu vojne so slatinski kolaboranti bili kaznovani, najpogosteje z izgonom, mnogi pa so kar sami pobegnili. Na drugi strani so borci NOB bili nagrajeni.

Objekti v zdravilišču v večini začasa vojne niso utrpeli prehudih posledic, zato so bili kar kmalu po vojni zopet urejeni in delujoči, a v nasprotju s hitro obnovitvijo stavb je meščane čakala druga zgodba. Družba, ki so jo okrnile mnoge smrti, tragedije in travme, si v nekaterih pogledih še danes ni opomogla.

10. Doživljanje vojne

Ob raziskovanju zgodovine v domačem kraju sva se seveda najprej pozanimali pri članih lastnih družin. Obe izmed najinih družin imata v lasti nekaj neprecenljivih artefaktov iz druge svetovne vojne. Med te artefakte sodi zemljevid ameriškega vojaka, zgodbo o katerem pa je obnovila anonimna pokojna gospa, rojena 1934, potrdila pa jo je njena mlajša sestra, ki se je rodila med vojno:

»Proti koncu leta 1943 ali pa začetku 1944 je na bližnjem hribu s padalom pristal ameriški pilot. Nekaj časa se je skrival, preden ga je opazil stric. Pomahal mu je, naj pride bliže. Pilot je s seboj imel slovar, v katerem je poiskal besede: "Dajte mi jesti, piti, skrite me." Na domačiji so poskrbeli zanj in se pretvarjali, da je njihov gluhonem hlapec, ki je pomagal pri hišnih opravilih. Kadarkoli je prišla nemška patrolja se je dobro pretvarjal, da jih ne sliši in da ni sposoben govoriti. Po koncu vojne se je po sreči vrnil domov. Družini je v zahvalo pogosto pisal, dopisovali so si še dolga leta in vojak je dočakal visoko starost.«

Slika 11: Zemljevid, ki ga je za seboj pustil ameriški pilot

Med druge najdene predmete sodita tudi plinska maska in nož porekla 'Rocca', v katerega je vgravirano leto 1941. O tem, kako sta materialna vira pristala v družini, je povedal anonimen pokojen gospod, rojen leta 1935:

»Ko so Nemci odhajali iz dežele, so dragocene predmete zamenjevali za hrano, vodo in podobne dobrine, prav tako pa so ob koncu vojne zavrgli nekaj predmetov, ki jih niso več potrebovali ali so jim bili v nadlogo. Jaz sem takrat pobral plinsko masko in nož, ki ju je odvrigel Nmec in ju odnesel domov.«

Slika 12: Nemška plinska maska

Slika 13: Nož iz leta 1941

11. Lokacije bunkerjev

Izvedeli sva še o lokaciji dveh utrjenih podzemnih položajih - bunkerjih. Oba sta se nahajala v ožji okolici cerkve Sv. Križa v Rogaški Slatini. Bunker A je iz rahle vzpetine blizu župnišča gledal oz. pokrival ravnino, kjer se nahaja Steklarna Rogaška, Bunker B pa je pokrival ravnino proti centru Rogaške Slatine (gledano iz strani cerkve) in je bil vkopan neposredno pod staro šolo, ki je takrat stala tam (kasneje je bila porušena). Lokacija bunkerja A je sedaj pozidana z novogradnjami, na lokaciji bunkerja B pa sledovi ravno tako niso več vidni, ker se je bunker porušil. Kot otroci so se starši (50 let nazaj) igrali v in okrog teh bunkerjev. Bunker A je bil takoj za vstopom zazidan, bunker B pa naseljen z različnimi živalmi in plazilci, zato vanj niso radi vstopali. Strelne line obeh bunkerjev je že takrat zasula zemlja, vhodi so pa bili popolnoma ohranjeni. Desno od lokacije bunkerja B in približno sto metrov stran naj bi se nahajal še eden, vendar se tega ne da z gotovostjo trditi, ker so to izvedeli iz druge roke, medtem ko so v oba druga (A, B) s prijatelji večkrat vstopali.

Slika 14: Skica pokrivanja prostora iz bunkerjev A in B. (Standardni efektivni domet nemškega mitraljeza MG 42 iz podstavka je do 3500 m)

Slika 15: Ostanek bunkerja na Janini

OBRAVNAVA HIPOTEZ

- II. svetovna vojna je v Rogaški Slatini potekala med aprilom 1941 in majem 1945. **HIPOTEZA POTRJENA**
Nemci so v Rogaško vdrli 11. aprila 1941, vojna na naših tleh pa se je končala sočasno s preostankom Evrope, torej z nemško kapitulacijo 9. maja 1945. Sicer se je povojno nasilje nadaljevalo še nekaj dni kasneje, vendar v splošnem lahko trdimo, da se je vojna takrat končala tudi pri nas.
- Rogaška je spadala pod Tretji rajh. **HIPOTEZA POTRJENA**
Rogaška je bila obmejno mesto Tretjega rajha, kar ji je dalo v vojni posebno vlogo. Okupator jo je zaradi lege ob hrvaški meji želel vključiti v svoj 'tisočletni' imperij, katerega južna mejaje potekala po liniji od Janine z okolico, se nadaljevala v Vonarje in vse do Brežic.
- Vsiljen je bil nemški jezik. **HIPOTEZA POTRJENA**
Uporaba slovenskega jezika na javnih mestih je bila po načelih germanizacije strogo prepovedana.
- Narodno osvobodilni boj je vodil Boris Kidrič. **HIPOTEZA ZAVRŽENA**
Boris Kidrič je bil predstavnik komunistične partije Slovenije, ki je sicer imela vodilno vlogo pri organizaciji upora, vendar je le-ta bila pod vodstvom Josipa Broza-Tita.
- Življenje v času vojne se je zelo spremenilo tudi za civiliste. **HIPOTEZA POTRJENA**
Čeprav so zgodbe tistih, ki v vojni ne sodelujejo neposredno manj poznane kot zgodbe vojnih herojev in zlikovcev, so oni tisti, ki jih je vojna najbolj prizadela, saj je s seboj prinesla neizmerno pomanjkanje. Civilisti so tudi tisti, ki so kruto izgubili največ svojih ljubljenih in z njimi tudi vir dohodka.
- Nemška vojska je želela zavzeti Rogaško Slatino zaradi dobre strateške lege. **HIPOTEZA POTRJENA**
Rogaška je imela dobro strateško lego predvsem zaradi bližine hrvaške meje, hkrati pa še zaradi gradbenega potenciala. To je za okupatorja, ki je tukaj namestil tudi sedež poveljniškešole, imelo izreden pomen.
- Rogaška je Nemce slovesno sprejela. **DELNO POTRJENO**
Odzivi na prihod Nemcev so s strani prebivalcev Rogaške bili zelo različni. Nekateri so slovesno pričakali Nemce z nacističnimi znaki in zastavami, medtem ko so se drugi pred njimi zapirali in skrivali.
- Narodnoosvobodilno gibanje so organizirali komunisti. **HIPOTEZA POTRJENA**

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

Večino uporov Narodnoosvobodilnega boja je organizirala komunistična partija, katere najvidnejši predstavnik je bil Boris Kidrič.

- Na območju današnje Partizanske ulice je v času druge svetovne vojne (1941-1945) bil dogodek povezan z osvobodilnim bojem. **NEPOTRJENA, NEZAVRŽENA HIPOTEZA**
Te hipoteze nisva mogli ne ovreči ne potrditi, saj nisva našli nobenega podatka o specifičnem dogodku na Partizanski ulici, po katerem se ulica imenuje.
- Na terenu so še bombe, orožje, materialni ostanki iz časa druge svetovne vojne. **HIPOTEZA POTRJENA**
Na terenu je ostalo še veliko materialnih virov, mnoge izmed njih sva si ogledali v živo: mednje sodijo bunkerji in strelski jarki na Janini in v Rjavici, stavbe, kjer so nekoč bili zapori oz. mučilni prostori (nekdanji hotel Triglav), poveljniška šola (hotel Aleksander) itd.

5. Zaključek

Prišli smo do konca raziskovalne naloge o poteku druge svetovne vojne v Rogaški Slatini, v kateri sva se poglobili v delovanje in organizacijo takratnega okupacijskega vodenja najinega mesta. Povzeli sva razloge in način zavzema zdravilišča ter kako je le-to prišlo v Hitlerjev »tisočletni« imperij. Obiskali sva pomembnejše lokacije, kjer so se v času vojne ustalili uradniki in vodje, prav tako pa šolo, kjer so urili častnike. To so obiskovali kandidati, ki so izvirali iz vseh področij Slovenije; od Spodnje in Zgornje Štajerske, Gorenjske in Koroške. Tukaj so bili deležni strogega dnevnega urnika, z lažjo sprostivijo ob večernem petju. Pozanimali sva se tudi o doživljanju vojne s strani prebivalcev in usodi tistih, ki so se uprli krutemu režimu. Svoj čas sva namenili predvsem preučevanju njihovih življenj in tragičnega konca. Primer takšnih herojev so bili člani NOV, Narodno osvobodilne vojske, ki je terjala veliko žrtev, vendar so se kljub temu hrabro borili za svoj cilj. Eden njihovih glavnih predstavnikov ni bil nihče drug kakor prvi predsednik vlade Ljudske Republike Slovenije, Boris Kidrič, katerega otroški dom stoji na klancu v bližinipokopališča Sv. Trojice v Rogaški Slatini. Tega sva tudi obiskali ob svojem raziskovanju na terenu. Ob tem sva odkrili tudi več ostankov vojaških bunkerjev in strelskih jarkov.

Prav kmalu naju je prešinila težka resnica, da najino domače mesto ni bilo izjema antisemitizmu. Od tod so z le malo volje odhajali Judje, poleg njih pa še politično aktivni in izšolani prebivalci, in vsi, ki so se okupatorju drznili postaviti po robu.

Imeli sva neizmerno čast, da sva lahko opravili intervju z zgodovinarjema Petrom Mikšo in Danielom Sitrom, od katerih sva dobili veliko ključnih informacij ter pobudo za nadaljnjo poglobitev v svet zgodovine.

Podučili sva se o najtemnejšem poglavju slatinske zgodovine in spoznali, kako tragično je končalo veliko domačinov, z mnogimi od katerih si verjetno tudi sami deliva korenine.

6. Seznam literature

KNJIŽNI VIRI

- ČANJI, V. 2020. *Rogaška Slatina*. Rogaška Slatina: Občina. ISBN 978-961-90598-4-5
- *Enciklopedija Slovenije*. 1996. Ljubljana: Mladinska knjiga. 10. zvezek.
- LOJEN, Joško, idr. 1983. *Rogaška Slatina*. Ljubljana: Mladinska knjiga. ISBN ni podatka
- MIKŠA, P. in ZORN, M. 2020. *Življenje ob meji: Rogaška Slatina in Obsotelje kot jugovzhodna meja nemškega rajha (1941 – 1945)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. ISBN 978-961-06-0315-3
- REPE, B. 2007. *Sodobna zgodovina: zgodovina za 4. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan. ISBN 978-961-241-046-1
- ŽAGAR, M., idr. 1984. *Med Bočem in Bohorjem*. Rogaška Slatina: Delovna univerza Rogaška Slatina. ISBN ni podatka
- ŽEVART, M., in TERČAK, S. 1969. *Poslovilna pisma žrtev za svobodo*. Maribor: Muzej narodne osvoboditve Maribor in Muzej revolucije Celje. ISBN ni podatka

ČASOPISNI VIRI

- 1941. *Neues Leben in Rohitsch-Sauerbrunn: Führerschule der Wehrmannschaften der Heimatbundes*. Marburger Zeitung. 19. junij 1941, št. 140, str. 5. Dostopno na: <https://www.difmoe.eu/d/view/uuid:f7ce43e6-e686-428c-8332-22f7c249120f?page=uuid:78094ded-995b-4939-a9cd-a32b1ac38e00&fulltext=Neues%20Leben%20in%20Rohitsch-Sauerbrunn:%20F%C3%BCherschule%20der%20Wehrmannschaften%20des%20Heimatbundes>

SPLETNI VIRI

- *Okupacijske meje*. <https://okupacijskemeje.si/exh02-ch02.html> (4. 10. 2020)
- *Poveljniška šola SA-Gruppe Südmark v Rogaški Slatini: delovanje in vloga pri vojaškopolitičnem usposabljanju vodstvenega kadra Wehrmannschafte*. <https://ojs.inz.si/pnz/article/download/809/1288?inline=1> (7. 2. 2021)
- *Rogaška Slatina. 400 let zgodovine*. <https://www.visit-rogaska-slatina.si/si/zakaj-v-rogasko-slatino/400-let-zgodovine/> (13. 1. 2021)
- *Rogaška Slatina*. <https://www.visit-rogaska-slatina.si/si/znamenitosti/3117-spomenik-padlim-v-nob-1941-1945> (3. 10. 2020)

55. državno srečanje mladih raziskovalcev Slovenije

- SITER, D. *Rogaška Slatina v obdobju nemške okupacije (1941 – 1945)* <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=124756&lang=slv> (9. 2. 2021)
- Zgodovina.si. *Spominska hiša Franceta in Borisa Kidriča*. <http://zgodovina.si/spominska-hisa-franceta-in-borisa-kidrica/> (8. 2. 2021)

USTNI VIRI

- Anonimna pokojna gospa, rojena 1934
- Anonimen pokojen gospod, rojen leta 1935

INTERVJU

- Doktor znanosti s področja zgodovinopisja Peter Mikša
- Mladi raziskovalec novejšje zgodovine Daniel Siter

7. Viri fotografij

- Slika 1: <https://www.facebook.com/rogaskaslatinamednemskoopupacijo/posts/nekdanji-hotel-triglavali-ugotovite-na-kateri-lokaciji-je-bila-posneta-spodnja-f/2385566231515744/>
- Slika 2: <https://okupacijskemeje.si/exh02-ch02.html> (Šolska kronika osnovne šole Kostrivnica)
- Slika 3: 1941. *Neues Leben in Rohitsch-Sauerbrun: Führerschule der Wehrmannschaften der Heimatbundes*. Marburger Zeitung. 19. junij 1941, št. 140, str. 5. Dostopno na: <https://www.difmoe.eu/d/view/uuid:f7ce43e6-e686-428c-8332-22f7c249120f?page=uuid:78094ded-995b-4939-a9cd-a32b1ac38e00&fulltext=Neues%20Leben%20in%20Rohitsch-Sauerbrunn:%20F%C3%BCherschule%20der%20Wehrmannschaften%20des%20Heimatbundes>
- Slika 4: 1941. *Neues Leben in Rohitsch-Sauerbrun: Führerschule der Wehrmannschaften der Heimatbundes*. Marburger Zeitung. 19. junij 1941, št. 140, str. 5. Dostopno na: <https://www.difmoe.eu/d/view/uuid:f7ce43e6-e686-428c-8332-22f7c249120f?page=uuid:78094ded-995b-4939-a9cd-a32b1ac38e00&fulltext=Neues%20Leben%20in%20Rohitsch-Sauerbrunn:%20F%C3%BCherschule%20der%20Wehrmannschaften%20des%20Heimatbundes>
- Slika 5: <https://ojs.inz.si/pnz/article/download/809/1288?inline=1>
- Slika 6: avtorska fotografija (Živa Šprajc)
- Slika 7: avtorska fotografija (Živa Šprajc)
- Slika 8: <http://zgodovina.si/spominska-hisa-franceta-in-borisa-kidrica/>
- Slika 9: <http://zgodovina.si/spominska-hisa-franceta-in-borisa-kidrica/>
- Slika 10: avtorska fotografija (Eva Belcer)
- Slika 11: avtorska fotografija (Eva Belcer)
- Slika 12: avtorska fotografija (Živa Šprajc)
- Slika 13: avtorska fotografija (Živa Šprajc)
- Slika 14: fotografija iz Google maps, uredil Marjan Šprajc
- Slika 15: avtorska fotografija (Živa Šprajc)